

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Silvia Valenčič

**Retorična vizija govora *I Have a Dream* Martina
Luthra Kinga ml.**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Silvia Valenčič

Mentor: doc. dr. Andrej Škerlep

**Retorična vizija govora *I Have a Dream* Martina
Luthra Kinga ml.**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Zahvala

Pravijo, da v življenju lahko ves čas iščeš možnosti za osebno rast in razvoj ali izgovore.

Zahvaljujem se svoji družini in prijateljem, ki so verjeli vame in potrpežljivo čakali, da se bom odločila za pravo možnost.

Predvsem pa se zahvaljujem doc. dr. Andreju Škerlepu za njegovo strokovno pomoč pri pisanju diplomske naloge in takojšnjo pripravljenost sprejeti pod svoje mentorstvo študentko s starimi dolgovi.

Retorična vizija govora *I Have a Dream* Martina Luthra Kinga ml.

Petdeseta in šestdeseta leta prejšnjega stoletja predstavljajo pomemben mejnik v življenju temnopoltih prebivalcev ZDA. Ti so si takrat še posebej močno prizadevali za odpravo segregacije in rasne diskriminacije. Eden izmed najpomembnejših borcev za pravice temnopoltih je bil Martin Luther King ml., ki je z govorom *I Have a Dream* močno pripomogel k reševanju njihovega problema.

K odmevnosti govora je doprineslo več faktorjev. King je občinstvo prepričal z močjo svojih argumentov in s svojo osebnostjo ter se z bogato metaforiko dotaknil njihovih src. Ustrezno je odgovoril na pereči izziv takratne retorične situacije, zato še do danes ni popolnoma izzvenel. Medijska pokritost Pohoda na Washington je igrala veliko vlogo pri širjenju sporočila govora. Že tistega dne ga je slišalo več milijonov ljudi, nanj pa se mediji še vedno odzivajo. Uspeh govora temelji predvsem na retorični viziji, ki jo je Martin Luther King ml. ustvaril z namenom, da bi zedinil svoj narod. Z njo je pokazal, da njegov namen ni bil razlikovati, temveč povezovati. V viziji je prikazal svetlejšo prihodnost vseh državljanov ZDA, ki živijo v družbi, ki temelji na vrednotah pravičnosti, svobode in enakosti, in jim s tem omogoča živeti ameriški sen.

Ključne besede: retorika, retorična analiza, teorija simbolnega zbliževanja, Martin Luther King ml., boj proti rasni diskriminaciji temnopoltega prebivalstva v ZDA.

Rhetorical vision of Martin Luther King Jr.'s *I Have a Dream* speech

The 1950s and 1960s represent an important milestone for African Americans who strived to end segregation and racial discrimination against them. One of the most important civil rights leaders and activists was Martin Luther King Jr., whose *I Have a Dream* speech contributed significantly to helping their cause.

There were several factors that contributed to the success of the speech. Not only did King persuade his audience with the strength of his arguments and his personality, but he also touched their hearts with his masterful use of figurative language. He adequately answered the exigence of the rhetorical situation that has never been completely removed. The media coverage of March on Washington played an important role in spreading the message of the speech. There were several millions of people who heard the speech that day. The media have never stopped responding to it. The success of the speech is mainly based on the rhetorical vision that Martin Luther King Jr. created to unite his nation. The speech showed his intention well. The vision envisaged a brighter future for all American citizens living in a society which is based on the values of justice, freedom and equality, enabling everyone to live their American dream.

Key words: rhetoric, rhetorical analysis, symbolic convergence theory, Martin Luther King Jr., fight against racial discrimination of African-Americans in the USA.

Vsebina

1 UVOD.....	6
2 KLASIČNA RETORIKA	8
2.1 Pet kanonov klasične retorike	12
2.1.1 <i>Inventio</i>	12
2.1.2 <i>Dispositio</i>	17
2.1.3 <i>Elocutio</i>	18
2.1.4 <i>Memoria</i>	19
2.1.5 <i>Pronuntiatio</i>	20
2.2 Žanri klasične retorike	20
3 SODOBNA RETORIKA IN RETORIČNA KRITIKA.....	23
3.1 Retorična situacija.....	24
3.2 Ernest G. Bormann in Teorija simbolnega zблиževanja.....	27
4 GOVOR MARTINA LUTHRA KINGA ml. <i>I HAVE A DREAM</i>	32
4.1 Življenje in delo Martina Luthra Kinga ml.	32
4.2 Zgodovinski kontekst.....	37
4.3 Politični in medijski odzivi na govor ter njegove zgodovinske posledice .	39
4.4 Retorična analiza govora	43
4.4.1 Žanrska opredelitev govora	45
4.4.2 Retorična analiza Kingovega govora prek elementov klasične retorike	48
4.4.3 Retorična situacija v primeru govora <i>I Have a Dream</i>	51
4.4.4 Retorična analiza s pomočjo analize fantazijske teme.....	55
4.4.5 Stilna analiza govora.....	57
5 SKLEP	68
6 LITERATURA	69

1 UVOD

Nekateri ljudje verjamejo, da sanje napovedujejo prihodnost. S tem seveda mislijo na sanje, ki jih imamo med spanjem. Ne vem, če je kaj resnice v tem, a dopuščam to možnost. Zagotovo pa drži, da so za nas pomembne življenjske sanje. To so sanje, ki nas ženejo naprej in nam dajejo smisel, k njihovi uresničitvi pa stremimo prav vsi. Včasih se na poti izgubimo in tavamo v temi. Vemo, da si želimo spet priti na svetlobo, a ta se nam zdi oddaljena in nedosegljiva. Zato je dobro imeti nekoga ali nekaj, ki nam pri iskanju poti pomaga in nam pokaže luč na koncu predora. Prav to je naredila retorična vizija v govoru *I Have a Dream* Martina Luthra Kinga ml.

Martin Luther King ml. je bil neutrujen borec za pravice ter izjemen govornik. Njegove sanje, ki jih je v govoru predstavil na množičnem shodu gibanja za državljanske pravice temnopoltih v Washingtonu 28. avgusta 1963, so ljudem vlile upanje v lepšo prihodnost, celoten govor pa je njegove sodržavljane in svet opozoril na segregacijo in rasno neenakost temnopoltih prebivalcev Združenih držav Amerike.

Teza moje diplomske naloge je, da uspeh govora *I Have a Dream* Martina Luthra Kinga ml. temelji na retorični viziji, ki jo je ustvaril z namenom, da bi zedinil svoj narod. V nalogi bom pokazala, da je govor močno pripomogel k reševanju problema rasne neenakosti v ZDA in da je več faktorjev doprineslo k njegovi odmevnosti. Ti so: govornikova sposobnost prepričevanja in nagovarjanja občinstva s spretno uporabo priporočil klasične retorike, retorična situacija, katere pereči izziv še do danes ni popolnoma izzvenel, in številčnost občinstva, ki je govor slišalo od tistega dne do danes, k čemer je veliko pripomogla tudi medijska pokritost Pohoda na Washington.

Diplomska naloga obsega uvod, tri poglavja s podpoglavji, sklep ter seznam literature. V drugem poglavju predstavim retoriko in nekaj njenih najpomembnejših predstavnikov iz antične Grčije in Rima, v podpoglavjih pa opišem pet retoričnih kanonov. Pri tem največ pozornosti namenim notranjim strategijam prepričevanja ter žanrom klasične retorike.

Tretje poglavje je posvečeno sodobni retoriki in retorični kritiki. V njem se osredotočim na teorijo retorične situacije in razložim teorijo simbolnega zblíževanja Ernesta G. Bormanna.

Četrto poglavje je sestavljeno iz več podpoglavij. V prvih treh predstavim življenje in delo borca za pravice Martina Luthra Kinga ml., zgodovinsko ozadje, ki je njega in črnsko ljudstvo močno zaznamovalo in ga motiviralo k aktivnemu delovanju v gibanju za državljanske pravice temnopoltih prebivalcev Amerike, nato pa še medijski odziv na govor in njegove posledice. Četrto podpoglavje namenim retorični analizi govora *I Have a Dream*. V njem predstavim kratko vsebino govora, nato pa nadaljujem z analizo z različnih zornih kotov. Najprej govor žanrsko opredelim in se osredotočim na Kingovo uporabo treh notranjih strategij prepričevanja ter na retorično situacijo, ki je botrovala nastanku govora. Nato govor pregledam prek Bormannove analize fantazijske teme, nazadnje pa se še posebej posvetim stilni analizi govora z natančnim pregledom uporabljenih retoričnih figur.

V večjem delu diplomske naloge uporabljam deskriptivno metodo, s katero predstavim teoretična izhodišča, življenjsko pot Martina Luthra Kinga ml., zgodovinski pregled boja za državljanske pravice in medijske odzive na govor. Empirični del naloge predstavlja analiza govora *I Have a Dream*.

2 KLASIČNA RETORIKA

Človek je bitje, ustvarjeno za komunikacijo. Prek govora ljudje razvijamo medsebojne odnose, pridobivamo in širimo svoje znanje ter vplivamo na svet okrog sebe. Zaradi besed včasih vznikne ljubezen, lahko pa tudi sovraštvo, celo vojna. Govora se ljudje učimo od svojih najzgodnejših trenutkov. Najprej se z njim srečamo v svojem družinskem okolju, nato pa svoje znanje na tem področju izpopolnjujemo v letih formalnega izobraževanja. S končanjem šolanja se proces ne zaključi, lahko bi rekli, da poteka celo življenje.

Ker so se ljudje začeli zavedati pomembnosti dobrega govorništva, so se začeli s preučevanjem le-tega bolj ukvarjati. Tako je nastala veščina govorništva, poimenovana retorika. Ne glede na to, da se je retorika razvijala že v kitajski družbi in orientalski kulturi, sta za nas še dandanes najpomembnejši zapuščini starih Grkov in Rimljanov, ki so se z umetnostjo javnega govorništva veliko ukvarjali.

Obstaja več definicij retorike. Škerlep Ciceronovo definicijo retorike, kot veščine dobrega izražanja, razloži, da gre pri retoriki za »komunikacijsko veščino, za kultivirano sposobnost, kako odkriti ustrezne ideje in jih ubesediti v govoru tako, da govorec proizvede dani situaciji primeren diskurz«. V nadaljevanju tudi pove, da obstajata ozko in široko pojmovanje retorike, kjer ozko »opredeljuje retoriko kot prepričevalni diskurz«, široko pa »vključuje vse vrste diskurza«, ter da se je Aristotel ukvarjal z ozkim pojmovanjem retorike (Škerlep 2001, 548). Andrew R. Cline retoriko poetično opiše kot prelepo bojevnico, katere orožje so njene besede in ki zmaguje z logiko svojih argumentov, s strastjo svojih čustev, z močjo svoje osebnosti in s prepričljivostjo svojega izražanja (Cline 2006).

Stari Grki so se začeli sistematično učiti govorništva v 5. stoletju pred našim štetjem, najprej predvsem zaradi potrebe po obvladanju te veščine na sodiščih. »Retorično nastopanje je bila ena od prvih oblik množičnega komuniciranja, in to tista, ki je imela največji politični vpliv« (Škerlep 2009, 839).

Že kmalu je začelo prihajati do nesoglasij med filozofi, saj so mnogi retoriko obsojali zaradi njenega odmikanja od resnice, oziroma zaradi zamenjave resnice z večjo ali manjšo verjetnostjo. Retorika je tako, poleg izobraževalnega, političnega in sodnega pomena, dobila še tekmovalno naravo.

Najpomembnejši grški antični retoriki so bili Protagora, Gorgias, Izokrat ter še posebej Platon in Aristotel, ki sta razvila vsak svoj, a popolnoma nasproten sistem. Njuni teoriji sta služili in še vedno služita kot podlaga poznejših retoričnih teorij.

Gorgias, Protagora in Izokrat so spadali med sofistice, katerih osnovno načelo je bilo, da je človek merilo vseh stvari. Kot navaja Corbett, je bila beseda *sofist* na začetku uporabljena kot nevtralen termin za poimenovanje učiteljev filozofije, literature, znanosti in govorništva tistega časa. Žaljivo konotacijo je pridobila kasneje, ko so se zaradi želje po dobičku razbohotili razni šarlatani, ki so proti visokemu plačilu predajali svoje znanje. Niso se menili za resnico in moralo, učence govorništva so učili, da je vse le bolj ali manj verjetno in da mora biti dober govornik sposoben z dobrimi argumenti ljudi prepričati, da je nekaj dobro ali slabo, ne glede na to, če to tudi v resnici drži. Tudi Izokrat je spadal med tiste, ki so za svoje delo računali ogromne honorarje in si prislužili veliko bogastvo, a kot navaja Corbett, je bil Izokrat verodostojen mož z visokimi etičnimi standardi in ideali (Corbett 1990, 541–542). Kljub temu se ni mogel izogniti Platonovi kritiki.

Platon je bil največji nasprotnik sofistov, saj je bil mnenja, da bi morala retorika ljudem pomagati priti do prave resnice, ne pa, da je »orodje prepričevanja, ki povzroči, da se zdi, kot da tisti, ki nima vednosti, ve več kot tisti, ki jo ima« (Kennedy 2001, 79). Njegova najbolj znana dialoga sta *Gorgias* in *Fajdros*, v katerih je Platon prek Sokratovih besed napadal retoriko in jo označil kot prilizljivost (Corbett 1990, 543). Trdil je, da so retoriki bolj nagnjeni k nastopaštvu in lažem, kot pa k resnici, h kateri bi morali stremeti. Priznava pa tudi, da je retorika lahko dobra, če je govornik pošten človek, ki bo »zasajal pravičnost in iztrebljal krivičnost« (Kennedy 2001, 82). V pogovoru s Sokratom ga Gorgias opomni, da njegov napad na učitelje retorike le ni čisto utemeljen,

saj učitelj ni kriv, če učenec njegove nauke uporabi v krivične namene, ter da je govorec tisti, ki mora biti za svoje besede moralno odgovoren (Kennedy 2001, 79).

Aristotel je bil Platonov učenec, a hkrati njegov največji nasprotnik, saj se njegovo pojmovanje retorike bistveno razlikuje od Platonovega. Bistvo retorike vidi v prepričevanju, v iskanju verjetnosti. Resnica ter etična in moralna načela naj bi pri tem imeli manjšo vlogo. Njegovo najpomembnejše delo je *Retorika* (orig. *Aristotelis Ars rhetorica*), ki je sestavljeno iz treh obsežnih knjig. V njej je opredelil nekaj temeljnih konceptov retorične teorije, katerih se poslužujemo še danes. Tako je retoriko razdelil na tri govorniške zvrsti (svetovalno, sodno in slavlilno), razlikoval med tremi vrstami sredstev dokazovanja (etos, patos, logos), opredelil tri naloge govornika (invencija, dispozicija in elokucija), razporedil govor na štiri dele (uvod, predstavitev teze, predložitev dokazov in zaključek) ter opredelil odlike govora (jasnost, primernost in periodizacija) (Hriberšek 2001, 256–258). Aristotel je bil vsestranski filozof in znanstvenik, ki se je poleg retorike ukvarjal tudi z drugimi vedami (npr. logiko, fiziko, metafiziko, biologijo, medicino, psihologijo, ...) in tudi tam, prav tako kot velja za retoriko, postavil neprecenljive temelje.

V času helenizma se je grški vpliv razširil po celotnem imperiju Aleksandra Velikega. Z ustanovitvijo retoričnih šol po vsem Vzhodu se je širila tudi grška retorika, a politično govorništvo, ki je bilo v grški demokraciji najdejavnije, je tedaj postalo nezaželeno, saj »absolutistična oblast helenističnih vladarjev ni bila naklonjena nobenemu potencialnemu nasprotovanju« (Hriberšek 2001, 265). V tem času se je najbolj razširilo slavlilno govorništvo, »ki se je dostikrat sprevračalo v prilizovanje in klečeplazenje« (Smolej in Hriberšek 2006, 13).

Prvo pomembnejše delo rimske retorike predstavlja učbenik *Rhetorica Ad Herennium*, ki je delo neznanega avtorja, v njem pa je avtor nadgradil Aristotelovo delitev nalog govornika tako, da je trem nalogam dodal še memorio (zapomnitev) ter pronuntiatio (izvedbo) in ju podrobno opisal. Učbenik vsebuje prvo omembo treh vrst sloga (veličastni, srednji in preprosti) ter najstarejši ohranjeni opis retoričnih figur (Kennedy 2001, 128–129).

Najpomembnejši rimski govornik in retorični teoretik je bil Mark Tulij Cicero, ki je deloval v 1. stoletju pr. n. št. Za njim se je ohranilo osemindeset govorov, več kot devetsto pisem, nekaj filozofskih del ter sedem knjig o retoriki (Kennedy 2001, 119). Njegova najbolj znana dela so retorični spisi *O določitvi snovi* dialoga, *O govorniku* in *Brut* ter razprava *Govornik*. V njih je »izoblikoval teorijo rimskega govorništva v duhu grške tradicije ..., izoblikoval pa je tudi rimsko govorniško izrazoslovje« (Hriberšek 2001, 296), ki je še danes v uporabi. V knjigi *O določitvi snovi* je govor razdelil na šest delov, in sicer na uvod ali *exordium*, prikaz ali *narratio*, členitev ali *partitio*, potrditev ali *confirmatio*, zavrnitev ali *refutatio* in sklep ali *peroratio*. Sledi razprava o sodnem govorništvu, katere cilj naj bi bila pravica. V svetovalnem govorništvu Aristotelovemu cilju koristi doda še čast, ki je zanj tudi edini cilj slavnostnih govorov. Cicero je verjel, da mora biti govornik dobro izobražen človek z visokimi moralnimi načeli. Le če ustreza obema kriterijema, lahko deluje kot »voditelj in zaščitnik pravične in urejene družbe« (Kennedy 2001, 121–132).

Po Cicerovi smrti je Rim postal cesarstvo in s tem se je zaključilo obdobje rimske demokracije, čemur je posledično sledil zaton politične retorike.

Zadnji pomembni predstavnik klasične retorike je bil Mark Fabij Kvintilijan, ki je napisal delo *Govorniška izobrazba*, v katerem je združil grško teorijo z rimsko prakso. Učbenik obsega dvanajst knjig, v katerih je podrobno razdelal proces poučevanja retorika od rojstva naprej. V njem je objavil seznam priporočenih del različnih avtorjev iz grške in rimske literature, ki naj bi učencem služil pri študiju govorništva (Hriberšek 2001, 305). Njegov cilj je bil izobraziti velikega govornika, ki mora znati voditi, dobro argumentirati, biti visoko izobražen, pri tem pa je pomembno, da je dober človek. Kvintilijan v delu jasno nakaže, da je Cicero dober približek njegovemu idealu dobrega govornika (Kennedy 2001, 133–134).

2.1 Pet kanonov klasične retorike

Retorika je bila že v času pred Cicerom razdeljena na pet kanonov: *inventio* ali zamisel, *dispositio* ali ureditev materiala, *elocutio* ali stil, *memoria* ali pomnenje ter *pronuntiatio* ali izvedba (Corbett 1990, 22). Antični retoriki so se njene sistematizacije lotili zato, ker so se zavedali pomembnosti obvladanja govorniške umetnosti, saj jezik ponuja ogromno možnosti komunikacije in prepričevanja (Crowley in Hawhee 2004, 32).

2.1.1 Inventio

Inventio se ukvarja z odkrivanjem primernih argumentov, ki jih govorec potrebuje za prepričevanje občinstva v dani situaciji. Predpogoj tega je dobro poznavanje občinstva.

Crowleyeva navede tri antične pristope k temu kanonu. Prvi je »kairos«, ki predstavlja čas in prostor vsake retorične situacije, zato je potrebno, da se govornik zaveda pomembnosti neke teme in mora biti v vsakem času sposoben najti prave argumente in primerno odgovoriti na retorično situacijo (Crowley in Hawhee 2004, 36–40). Drugi pristop predstavlja formula stasis, ki se ukvarja s postavljanjem vprašanj z namenom odkrivanja dokazov, kar retoriku služi za določitev izhodiščne točke, s katere mora izhajati pri svoji argumentaciji. Več dokazov, kot jih bo v procesu pridobil, bolj bodo podprta njegova stališča. Tako imajo nasprotniki manj možnosti, da njegove argumente ovržejo (Crowley in Hawhee 2004, 53–54). Tretji pristop temelji na topikah. Te predstavljajo nabor argumentov, katerih se govornik lahko posluži pri razvijanju svojih argumentov. Aristotel je razlikoval med splošnimi in posebnimi topikami. Splošne topike lahko uporabimo pri pripravi govora na katerokoli temo, medtem ko so posebne topike primerne le za določeno zvrst retorike (sodno, svetovalno ali slavlilno).

Govornik se pri podajanju svojih argumentov lahko posluži različnih strategij prepričevanja. Aristotel jih je razdelil v dve skupini: neumetnostne (netehnične) ali zunanje ter umetnostne (tehnične) ali notranje. Med zunanje strategije spadajo zakoni, listine, pričevanja prič, sporazumi, prisege, pogodbe. Najbolj značilne so za sodno govorništvo. V 15. poglavju prve knjige sicer Aristotel

uporabo le-teh razloži, veliko časa pa jim ne nameni. Ker so zunanja sredstva od govornika neodvisna, niso del retorične umetnosti (Corbett 1990, 22). Za retoriko so pomembnejše notranje strategije prepričevanja: etos, ki predstavlja govornikov značaj, patos, ki pri občinstvu vzbuja čustva, ter logos, ki temelji na dokazovanju s pomočjo primerov in/ali entimemov, prek katerih je mogoče vplivati na razum občinstva. Govornik lahko v določenem govoru uporabi le eno strategijo, lahko pa vse tri. Izbira je odvisna od namena govornika, tematike, trenutnih okoliščin in vrste občinstva, na katerega se obrača. V idealnih razmerah bi morali argumentirati le na razumski podlagi, a ker človek ni le bitje razuma, so retoriki že kmalu ugotovili, da je potrebno znati apelirati tudi na čustva (Corbett 1990, 80).

2.1.1.1 Etos

Beseda etos izhaja iz grščine in pomeni značaj, v retoriki pa predstavlja način, kako govornik skozi svoj govor predstavi sam sebe, tj. svoj osebni značaj, z namenom, da občinstvo prepriča v to, kar jim govori in s tem posledično vpliva na njihov etos. Govornikova osebnost zelo verjetno predstavlja največjo moč prepričevanja. To je še posebej pomembno pri retoričnem diskurzu, saj le-ta obravnava teme, kjer je nemogoče dokazati nekaj z gotovostjo, mnenja o temi pa so največkrat deljena (Corbett 1990, 80). Etos se mora čutiti iz vsakega posamičnega govora, ne le iz govornikovega vnaprejšnjega ugleda. Torej je naloga govornika predvsem ta, da občinstvo prepriča, da je zaupanja vredna osebnost. Zato je pomembno, da že na začetku govora »začuti« svoje občinstvo in sam sebe predstavi v skladu z njihovim etosom. Nekateri ljudje vzbujajo takojšnje zaupanje in občudovanje, drugi pa ne. Lahko bi rekli, da tisti prvi posedujejo karizmo. Definicija karizme je »nadnaravna sposobnost, dana posamezniku zlasti v korist drugih« (SSKJ). Iz slovenske definicije, pa tudi iz mnogih angleških je moč sklepati, da naj bi bila karizma v večji meri prirojena danost. Po mnenju nekaterih pa naj bi se jo dalo, vsaj do določene mere, z učenjem različnih komunikacijskih sposobnosti in spretnosti ter poznavanja psihologije človeka tudi pridobiti. Iz tega lahko sklepamo, da se nekateri govorniki v določenih situacijah lahko le pretvarjajo in dajejo občinstvu lažen

občutek, da si z njimi delijo enake vrednote. Torej to, kar občinstvo verjame, ni nujno resnica.

Preudarnost, vrlina in dobrohotnost so trije elementi etičnega apela, ki jih mora govor vsebovati, da mu občinstvo verjame (Corbett 1990, 80). Preudarnost govornik vzpostavi s tem, da pokaže dobro poznavanje zadeve, v govor vplete dokaze ter svoje osebne izkušnje in stališča, lahko pa se sklicuje tudi na neko drugo osebo, ki jo občinstvo pozna in ceni. Pomembno je, da svoje trditve dobro argumentira ter da občinstvo pripelje do jasnih, logičnih zaključkov. V govoru mora pokazati svojo verodostojnost in moralno integriteto, ne le s prikazom svojih vrlin in zaslug, saj lahko tako izpade bahaški, ampak tudi z izkazovanjem svojega odnosa do drugih, saj je le-to še boljši pokazatelj njegovega značaja. Govornikov etos se občinstvu razkrije sam, naj se on tega zaveda ali ne. Iz tega vidika vzbujanje etosa ni lahka naloga (Crowley in Hawhee 2004, 164).

K etosu spadajo tudi kvaliteta govornikovega glasu, smisel za humor ter njegova neverbalna komunikacija, kamor spadajo telesna drža, kretnje, očesni stik z občinstvom, mimika obraza, ... Za neverbalno komunikacijo je znano, da občinstvu predaja sporočilo še dosti bolj verodostojno kot sama beseda.

Klasična mesta za etos so uvod, zaključek in digresija (kratek predah v govoru).

2.1.1.2 Patos

Patos v retoriki predstavlja kvaliteto, ki vzbuja čustva. Ne le v komunikaciji, tudi v življenju se ljudje na stvari ne odzivamo le razumsko, temveč tudi čustveno. Zato je govornikova naloga, da najprej prepozna trenutno čustveno stanje svojega občinstva, nato pa ga s svojim govorom pripelje do zelenega razpoloženja. Za uspešen govor mora biti govornik sposoben »vzgibati duše« (Kennedy 2001, 100), buriti ali miriti strasti, navduševati, vzbujati veselje, upanje, žalost ali sočutje.

Predpogoj za vzbujanje čustev je govornikova sposobnost empatije, tj. vživljanje v čustva drugih. Corbett pravi, da se mora retorik zavedati, da naša volja nima neposrednega nadzora nad našimi čustvi, zato naj ne bi svojemu občinstvu vnaprej povedal, da jih bo spravil v določeno čustveno stanje, ampak naj bi to naredil bolj prikrito. Po njegovem niti ni nujno, da govornik to čustveno stanje izkazuje sam, lahko celo govori nepristransko, pa mu bo vseeno uspelo vzbuditi želena čustva (Corbett 1990, 87–88). Govornik se pri prepričevanju prek patosa lahko posluži »energiaie«, ki je figura, v kateri je nek dogodek ali oseba tako živo opisan, da ima občinstvo občutek, da se dogajanje odvija pred njihovimi očmi (Crowley in Hawhee 2004, 214). Patos pa lahko vzpostavi tudi s pomočjo ustreznega stila. Ta je lahko perorativen ali honorifičen, kar je seveda odvisno od same situacije ter od govornikovega namena. Z uporabo perorativnega sloga želi govornik občinstvo obrniti proti neki stvari, tako da se iz tega posmehuje in izraža zaničevanje in prezir. S honorifičnim slogom pa izkazuje do predmeta govora spoštovanje ter ga na nek način povečuje. Pri stilu pa so govorniku v veliko pomoč retorične figure, na primer uporaba močnih metafor, anafor, ... Odvisno od njegovega namena lahko govornik s pravo izbiro retoričnih figur svoje sporočilo postavi v ospredje ali v ozadje, svoje argumente naredi še močnejše, šibke točke pa z njihovo pomočjo malce zakrije.

Čustva so »vse tisto, zaradi česar se ljudje ... razlikujejo v svojih sodbah, spremljata pa jih bolečina in užitek, na primer jeza, sočutje, strah in vsa druga tovrstna čustva, ter njihova nasprotja« (Aristotel 2011, 197). Da bi govornikom pomagal izbrati ustrezen način, kako pri ljudeh vzbujati zaželena čustvena stanja, Aristotel v drugi knjigi natančno opiše naslednja čustva: jeza, blagost, ljubezen in sovraštvo, strah, sram, sramovanje in nesramnost, uslužnost in neuslužnost, sočutje, ogorčenje, zavist in posnemovalno vnemo. Pri tem se osredotoči na tri vidike. Najprej razloži, kakšno je razpoloženje ljudi z določenim čustvom, na koga je to čustvo usmerjeno in navede še vzroke za ta čustva, nato nadaljuje z orisom značajskih lastnosti ljudi v različnih življenjskih obdobjih. Pozitivna čustva se aktivirajo v odnosu do nadrejenih, medtem ko se negativna v odnosu do podrejenih. Intenziteta čustev se poveča s prostorsko in časovno bližino sprožilca čustev, pa tudi s kolektivnim doživljanjem (Škerlep 1998/1999). Ljudje se še posebej čustveno odzovejo takrat, kadar govor krepi ali ogrozi

njihove vrednote (Crowley in Hawhee 2004, 206). Patos lahko v napačnih rokah postane močno orožje, saj lahko spreten retorik občinstvu zamegli razum in jih spodbudi k dejanju, za katerega se s treznim razmislekom ne bi nikoli odločili. Kljub možnosti manipulacije čustveni apel predstavlja pomemben del dobre argumentacije.

Najprimernejše mesto v govoru za patos sta uvod ter zaključek.

2.1.1.3 Logos

Beseda logos izhaja iz grščine in je največkrat prevedena kot razum, um, beseda, govor. Logos je sredstvo prepričevanja, ki temelji na racionalnem dokazovanju. Za Aristotela je logos najpomembnejši med prepričevalnimi sredstvi, najboljšo mesto zanj v govoru pa je v jedru. Govornik prepričuje s svojim znanjem, z dokazi in argumenti ter se pri tem sklicuje na razumnost občinstva, da naj bi iz slišanih informacij potegnili logičen zaključek, prav takšnega, kakršnega si je govornik zamislil. Potrebno je razlikovati med logiko in retoriko. Pri logiki se da sklepe, ki sledijo iz premis, analitično dokazati, medtem ko gre pri retoriki predvsem za dobro argumentacijo določenih stališč o nečem, o čemer je možno imeti zelo različna, lahko tudi nasprotna mnenja. Govornik se opredeli za določeno stališče in poskuša z argumenti dokazati, da je njegovo stališče racionalno utemeljeno (npr. opredelitev glede splava, evtanazije, smrtne kazni, ...).

Poznamo dve vrsti logičnega sklepanja, in sicer indukcijo ter dedukcijo. Indukcija pomeni sklepanje od posamičnega in posebnega na splošno. Pri tem mora govornik navesti empirične dokaze, ki potrdijo tisto, kar on trdi, lahko pa navede splošno sodbo, ki jo podpre z izkustveno evidenco. Indukcija nikoli popolnoma ne drži, kljub temu pa je silno prepričljiv način argumentacije. Retorična indukcija je navajanje primera, ki je lahko stvaren ali fiktiven. Stvarni primeri so zgodovinski ali mitološki ter so občinstvu dobro znani, medtem ko si fiktivne govornik sam izmisli, kadar ne obstaja primer iz zgodovine. Fiktivne primere Aristotel deli na parabole in basni. Kot parabolo navede Sokratovo

razpravo o tem, da oblastnikov ne bi smeli izbirati z žrebom, prav tako kot se to ne počne pri izbiri atletov ali ladijskih krmarjev. Za basen pa je značilno, da vsebuje moralni nauk, ki se ga da navezati na konkretne situacije. Basni naj bi bile primernejše za govore pred množico, ker jih je lažje razumeti, medtem ko so za posvetovanje »koristnejši stvarni zgodovinski primeri, kajti prihodnji dogodki so večinoma podobni preteklim dogodkom« (Aristotel 2011, 272–274). Na koncu razlage o uporabi primerov v retoriki pove, da je indukcija za retoriko le redko primerna, primernejša naj bi bila za svetovalno retoriko, za sodno pa ne. Pri tem mora biti govornik pozoren, kam te primere umesti. Najboljše jih je prihraniti za sklep, da delujejo kot dokaz in so zato prepričljivi. Primeri pa naredijo velik vtis na sedanje občinstvo, zato se jih oglaševalci in publicisti veliko poslužujejo (Crowley in Hawhee 2004, 156).

Dedukcija pa je nasprotna indukciji v tem, da pomeni sklepanje od splošnega na posamično in posebno. Splošne teze služijo kot premise, iz katerih potegnemo logičen sklep. Primer dedukcije je: 1. Vsi ljudje so umrljivi. 2. Sokrat je človek. Sklep: Sokrat je umrljiv. Ta miselni postopek se imenuje silogizem in spada na področje logike. Pri logiki sta nujni dve premisi, sklep, ki jima sledi, pa naj bi bil tako znanstveno dokazan. Pri retorični dedukciji se uporablja entimem, ki je skrajšan silogizem. To pomeni, da govornik eno premiso ali sklep namerno izpusti in tako daje občinstvu občutek, da je samo prišlo do nekega zaključka. To pa občinstvu ugaja, ker se na ta način govornik sklicuje na njihovo inteligenco (Kennedy 2001, 102). Tukaj pa ne govorimo več o znanstveni resnici, gre bolj za prepričevanje.

2.1.2 *Dispositio*

Naloga *dispositio* je urejanje zbranih argumentov v logično tematsko zgradbo. Klasična retorika je razdelila govor na več delov. Krajša različica vsebuje štiri dele: *exordium* ali uvod, s katerim pritegnemo pozornost, *naratio* ali predstavitev teme oz. problema, *confirmatio* ali dokaz, ki predstavlja jedro govora, v njem pa nizamo argumente, s katerimi želimo prepričati občinstvo, ter *peroratio* ali zaključek, ki je tudi zelo pomemben, saj v njem na kratko povzamemo svoje

argumente, ki jih podkrepimo z etosom in patosom. V latinskem retoričnem priročniku *Ad Herennium* in Ciceronovih delih pa je uporabljena daljša različica, v kateri sta dodana še *divisio* in *confutatio* (Corbett 1990, 25). V *divisio* postavimo tezo in napovemo, katere argumente bomo uporabili v dokazovanju te teze, s *confutatio* pa zavračamo protiargumente. Klasični retoriki se tega okvirja niso strogo držali, temveč so se prilagajali retorični situaciji. Danes je zgradba diskurza v veliki meri odvisna od izbire žanra, saj vsak vsebuje določena pravila, katerih naj bi se držali, da bi s tem izpolnili pričakovanja občinstva (Crowley in Hawhee 2004, 257–258). Poznavanje te delitve je koristno predvsem pri analizi starejših tekstov, pri čemer pa je potrebno vedeti, da uspešnosti govora ne moremo ocenjevati glede na to, v kolikšni meri se je govornik teh pravil držal (Toye 2013, 48).

2.1.3 Elocutio

Elocutio ali stil se ukvarja z uporabo primernih jezikovnih sredstev v procesu prepričevanja. Antična retorika je razlikovala med tremi vrstami stila: visoki, srednji in nizki stil. Ta klasifikacija je temeljila na osnovi teme (pomembnejša kot je, višji je stil), dikcije (prisotnost ali odsotnost figurativnega jezika), vpliva na občinstvo (visoki stil najbolj vpliva na čustva) ter na osnovi kompozicije (visoki stil ima bolj zapleteno sintakso kot nizki) (Lanham 1991, 175). Nizki stil je podoben vsakdanjemu jeziku in vsebuje racionalne argumente, njegov namen je učiti in informirati. Za srednji stil je že značilna raba bolj izbranih besed in je primeren za ugajanje občinstvu. Visoki stil je privzdignjen in bogat z retoričnimi figurami, njegov namen pa je ganiti (Burke v Lanham 1991, 175). Poleg treh vrst stila razlikujemo tudi štiri stilne kvalitete – pravilnost, jasnost, ustreznost in lepota. Na stil delujejo objektivni in subjektivni stilotvorni dejavniki. Objektivni stilotvorni dejavniki so odvisni od namena besedila, okoliščin in vrste občinstva, subjektivni pa so odvisni od govornikove izobrazbe, razgledanosti in značaja.

Sharon Crowley in Debra Hawhee v enajstem poglavju, ki se nanaša na stil, pišeta o retoričnih figurah. Antični avtorji so jih naslavljali z izrazom okrasje in so jih imeli za najpomembnejši vidik stila. Okrasje so razdelili v tri skupine, in sicer

na stavčne figure, miselne figure in na trope, pri njihovih definicijah in pri razlikovanju med njimi pa je dostikrat prihajalo do nesoglasij. Med stavčne figure so prištevali figure, ki vplivajo na običajen besedni red (npr. antiteza, apostrofa, asindeton in polisindeton) ter figure ponavljanja, od katerih sta najbolj znani anafora in epifora. Od miselnih figur so danes najbolj znane retorično vprašanje, oksimoron, paradoks in poosebitev. Antični retoriki so jim pripisovali velik pomen, saj naj bi zagotavljale verodostojnost argumentov, krepile govornikov etos in vzbujale čustva v občinstvu. V kategorijo tropov so uvrščali tiste retorične figure, ki so ustrezale definiciji zamenjave besede ali fraze z drugo besedo ali frazo. Razlikovali so med desetimi tropi: onomatopeja, antonomazija, metonimija, perifraza, hiperbaton, hiperbola, sinekdoha, katahreza, metafora in alegorija. Aristotel je največji pomen pripisoval metafori, v tem pa se z njim strinja tudi večina sodobnih retorikov in literarnih kritikov (Crowley in Hawhee 2004, 278–315).

Vprašanje stila ni samo vprašanje zunanjega okrasja, temveč se pojavlja tudi na ravni vsebine govora. To pomeni, da je tudi stil sredstvo prepričevanja, s katerim govornik pri občinstvu vzpostavlja svoj etos ter v njem vzbuja čustvene odzive (Corbett 1990, 381).

2.1.4 Memoria

Memoria je kanon, ki se ukvarja s tehniko pomnenja govora in je od antike do danes veliko izgubil na svoji pomembnosti, saj se sodobna retorika več ukvarja s pisnim kot pa z govorjenim diskurzom.

Antični retoriki so razlikovali med naravnim in umetnim spominom (Crowley in Hawhee 2004, 317–318). Umetni spomin je spomin, ki ga je mogoče pridobiti z urjenjem, kar je v praksi največkrat pomenilo, da so se učenci govorništva na pamet učili dolge govore. Govorniki so spomin urili tudi s pomočjo mnemo tehnik, s pomočjo katerih so si govor pretvorili v simbole in si podatke razporedili v spominske predalčke. S pomočjo vizualizacije so se teh informacij lahko poslužili, kadarkoli je bilo potrebno.

Čeprav so danes govori v primerjavi z antičnim časom dosti redkejši, govorniki vseeno delujejo veliko bolj prepričljivo, kadar govorijo na pamet, zato je urjenje spomina lahko še vedno uporabno.

2.1.5 *Pronuntiatio*

Zadnji, peti kanon je povezan z izvedbo govora ter poudarja pomembnost učinkovite rabe glasu in govorice telesa. Ta kanon je uporaben le v govoru in antični retoriki so govorjeni besedi pripisovali večjo moč prepričevanja kot pisani besedi. Ker je imela retorika v tistem času tudi tekmovalno naravo, so se govorniki urili tudi v obvladovanju svojega glasu in telesa. Pri urjenju glasu je bil poudarek na njegovi višini, hitrosti in jakosti, na pravilni izgovorjavi, ustreznem poudarjanju besed in uporabi premora. Pri govorici telesa je pomembna primerna telesna drža, obrazna mimika, očesni stik z občinstvom, uporaba ustreznih kretenj in obvladovanje gibanja po prostoru. Pozorni pa moramo biti, da je potrebno izvedbo prilagajati občinstvu in situaciji. Od kvalitete same izvedbe je tudi odvisno, kako bo občinstvo govor sprejelo in v kolikšni meri bo govorniku tudi verjelo (Toye 2013, 49).

2.2 *Žanri klasične retorike*

Različne priložnosti zahtevajo različne vrste govora. Aristotel je glede na prizorišče govora ter njegov namen retoriko razdelil v tri kategorije (Herrick 2000, 78). Tako so nastali trije žanri klasične retorike: preiskovalni, svetovalni in slavlilni (Škerlep 2009, 840). Vsak od njih je znan pod različnimi poimenovanji.¹ V retoričnem procesu občinstvo nastopa v različnih vlogah; lahko je rabsodnik ali opazovalec. Kot rabsodnik nastopa v primerih, ko se retorika nanaša na preteklost in gre za vprašanje pravice (npr. sodbe na sodiščih) ali na prihodnost,

---

¹ Preiskovalni žanr lahko imenujemo tudi sodna ali juridična retorika; svetovalni deliberativna ali politična retorika, slavlilni žanr pa ceremonialna, demonstrativna ali epideiktčna retorika.

ko gre za vprašanje koristi. Kot opazovalec nastopa pri slavnostnem govoru, kjer gre za vprašanje časti (Aristotel 2011, 102).

Preiskovalni žanr je bil v antičnem času v ospredju, saj so se ljudje sodnih procesov redno udeleževali. Pogosto so se kar sami zagovarjali pred poroto ali sodnikom, zato je bilo poznavanje osnovnih strategij obrambe in obtožbe nujno potrebno, znanje teh strategij pa so pridobili v šolah retorike (Corbett 1990, 136). Govornik se pri tem žanru, ki je usmerjeno v preteklost, sklicuje na vrednoto pravičnosti, ki naj bi bila temeljna moralna vrednota, svoje argumente pa temelji predvsem na logosu. V sodnem procesu je bilo potrebno znati argumentirati dokaze za ali proti, poiskati vzroke, motive in olajševalne okoliščine ter dognati, ali je bilo dejanje storjeno namerno ali nenamerno. V današnjem času obvladovanje tega žanra ni več potrebno v tolikšni meri kot v antiki, saj se ljudje na sodiščih več ne zagovarjamo sami, ampak za ta namen najamemo odvetnika. Preiskovalni žanr uporabljamo tudi, kadar se odločamo glede pravičnosti ali krivičnosti preteklih dogodkov, zato je koristno, če znamo svoja dejanja ali stališča primerno zagovarjati.

Slavilni žanr je imel v Atenah pomembno vlogo, ker je hvalil vrline in kreposti posameznikov ter grajal njihove slabosti. Tako je med meščani krepil družbeno zaželene vrednote, kot so čast, pogum, zvestoba, sočutje, ter jih odvrčal od slabosti (Herrick 2000, 80). Govornik svoje argumente temelji predvsem na patosu. Primeri tega žanra so bili žalni govori in govori ob zmagah ter velikih dosežkih posameznikov. Slavilni žanr je danes prisoten pri nagovorih ob posvetitvi v vlogo predsednika² ter pri slavnostnih nagovorih³ ob različnih priložnostih (govori ob maturi, uvodni ali zaključni govori na konferencah, otvoritvah, ...), saj z njimi govorniki »slavijo vrednote skupnosti« (Sauer 2004). Uporabljamo ga tudi v vsakdanjih situacijah, kadar nekoga hvalimo ali kritiziramo in to utemeljimo z argumenti. Največja razlika med tem žanrom in drugima dvema je v tem, da njegov cilj ni prepričevanje. Lanham opozori, da je retoriko hvale ali graje dostikrat težko klasificirati, saj jo lahko najdemo v govorih na sodišču ali na mestnih trgih, poleg tega pa ji je težje določiti namen kot

---

² »inaugural address«

³ »keynote address«

ostalima dvema žanroma, zato ji pravi, da je v osnovi »igriva«⁴ (Lanham 1991, 164).

Zanimivo je, da je v nasprotju s sofistom Aristotel namenil več pozornosti svetovalnemu kot preiskovalnemu žanru, ker je menil, da ima večji vpliv na celotno skupnost (Herrick 2000, 79). Svetovalni žanr ni namenjen le političnim razpravam, temveč z njim govornik ljudi spodbuja ali odvrča od nekega dejanja in jih želi prepričati, da bodo imeli od nečesa korist, dobiček ali škodo. Ta žanr veliko uporabljamo v vsakodnevni medsebojni komunikaciji, saj z njim tehtamo prednosti in slabosti prihodnjih odločitev ter svetujemo (Sauer 2004). Svetovalna retorika je usmerjena na prihodnost, argumentacija pa naj bi slonela predvsem na etosu. Ker je končni cilj svetovalne retorike splošno dobro vseh državljanov, bi morali govorniki dobro poznati interese občinstva, vedeti, katera sredstva in koliko časa imajo na razpolago ter biti seznanjeni z ovirami, ki jim stojijo na poti do zelenega cilja (Herrick 2000, 79–80).

---

⁴ angl. »playful«

3 SODOBNA RETORIKA IN RETORIČNA KRITIKA

Sodobna retorika izhaja iz klasične retorike, ki sedanjim retorikom in retoričnim kritikom služi kot podlaga za razvoj novih idej ali nadgradnjo starih. Glede na to, da se je klasična retorika ukvarjala le s preučevanjem govorništva, se je sodobna retorika morala zaradi pojava in razvoja novih medijev (tiska, radia, televizije, filma, interneta, v zadnjem času pa razcveta različnih družbenih omrežij) preusmeriti tudi na druge načine komunikacije. Če je v času Platona in Aristotela nek govor slišalo le določeno število ljudi, zbranih na mestnem trgu, lahko sedaj neka novica le v pičlih minutah zakroži po svetu. Danes smo ljudje prebivalci globalne vasi in smo na vsakem koraku tarče različnim vrstam prepričevanja, ki se jih v veliki meri sploh ne zavedamo, a le-te načrtno in vztrajno spreminjajo našo resničnost in naš pogled nanjo, pa naj se tega zavedamo ali ne.

Retorična kritika se ukvarja z analizo in vrednotenjem retoričnih artefaktov. Pri tem ne gre le za besedilno analizo, kritik mora gledati širše ter iskati povezave in interakcije med samim govornikom, besedilom in občinstvom v dani situaciji. Cilj retorične kritike je tudi ugotoviti, kako neko retorično dejanje na nas vpliva, oziroma v kolikšni meri je prepričljivo. Škerlep pravi, da se je potrebno pri retorični kritiki vprašati, kaj je govornik dosegel z izvedbo svojega govora v določeni politični, družbeni, kulturni in zgodovinski situaciji ter kako oz. s kakšnimi sredstvi je to dosegel, pri tem pa je potrebno upoštevati tudi »zgodovinske in politične izzive, s katerimi je govornik soočen pred samim govorom, ter posledice govornikovega nastopa« (Škerlep 2009, 842).

Ker ima vsak kritik svoje razloge in namene, posamična kritika predstavlja le en pogled na določeno retorično dejanje, sama kritika pa lahko nato postane predmet nadaljne kritike (Kuypers 2009, 13). Kuypers pravi, da kritik neko delo analizira, da bi ga sam bolje razumel ter da bi svoj pogled delil z ostalimi in tako dosegel boljše razumevanje tudi pri njih. Posledično to delo postane bolj cenjeno.

Ne glede na to, da se kritik pri svoji analizi poslužuje neke metode, tega ne moremo primerjati z znanstvenim raziskovanjem, saj je retorična kritika vedno subjektivna. Kuypers retoriko in retorično kritiko pojmuje kot umetnost, saj v obeh primerih retorik ali kritik v svoje delo vključi svojo osebnost in svoj pogled na svet, ki ga želi deliti z ostalimi. Tako je retorično kritiko nemogoče postaviti v nek kalup, ki bi se ga morali kritiki pri vrednotenju nekega retoričnega dejanja držati. To sicer kritiku daje večjo svobodo, obenem pa mu lahko predstavlja tudi oviro.

V tem poglavju bom predstavila teoretično osnovo dveh sodobnih pristopov v retorični kritiki, ki se ju bom nato poslužila v analizi govora *I Have a Dream*.

3.1 Retorična situacija

Lloyd F. Bitzer retorično situacijo definira kot »skupek oseb, dogodkov, predmetov in odnosov, ki predstavljajo dejanski ali potencialni izziv (exigence; prev. Škerlep), ki lahko popolnoma ali delno izzveni, če diskurz, ki je posledica te situacije, v tolikšni meri vpliva na odločitve ali dejanja ljudi, da s tem povzroči znatno spremembo izziva« (Bitzer 1968, 6). Njegovo mnenje je, da je retorična situacija tista, ki ustvari potrebo po retoričnem diskurzu, in ne obratno. To pomeni, da je retorični diskurz le odgovor na neko retorično situacijo, ki retorika vzpodbudi k delovanju, z namenom, da pri občinstvu izzove neko delovanje in na ta način poskuša spreminjati realnost oz. svet. Škerlep retorični diskurz razloži kot »odziv na žgočo potrebo, ki izhaja iz samega akta govornikovega naslavljanja občinstva v dani situaciji, z drugimi besedami, retorični diskurz je akt, ki poskuša rešiti izziv situacije« (Škerlep 2009, 841). Prav zato je potrebno retorično situacijo pri analizi retoričnega diskurza dobro preučiti.

Po Bitzerju naj bi vsako retorično situacijo sestavljali trije elementi: izziv, občinstvo in omejitve, ki vplivajo na retorika, posledično pa tudi na občinstvo. Izziv je Bitzer opisal kot neko nujo, potrebo, oviro, napako, ki jo je potrebno odstraniti ali vsaj izboljšati. Ko ta izziv retorik zazna, začuti potrebo, da nanj odgovori in skuša vplivati na občinstvo, ki nato deluje kot posrednik na poti k

željeni spremembi. Omejitve pa so tiste sestavine situacije, na katere mora biti retorik pozoren, če želi doseči svoj namen. Ti dejavniki retorika obenem omejujejo in osvobajajo v procesu odkrivanja in razvrščanja argumentov ter ob samem aktu naslavljanja retoričnega občinstva (Herrick 2000, 238). To so npr. verovanja, motivi in interesi občinstva, pa tudi ostali dogodki in odnosi, ki lahko vplivajo na njihova dejanja in odločitve. Drugi del omejitev predstavlja retorik sam s svojim osebnim značajem (etosom), s svojo izbiro in uporabo dokazov (logosom) ter čustvi (patosom).

Retorik mora v svojem diskurzu paziti, kaj lahko vključi vanj in česa naj se raje izogne. Potrebno pa je ujeti pravi trenutek (kairos), saj je vsaka retorična situacija aktualna le nekaj časa. To velja za večino retoričnih diskurzov. Farrellova in Youngova pravita, da se pomen retoričnega diskurza izgubi, če ni vpet v situacijo, in nadaljujeta, da »je večina govorov ... padla v pozabo, pa ne zato, ker ne bi bili dobri primeri umetnosti in obrti pisanja govorov, temveč zato, ker nas več ne nagovarjajo« (Farrell in Young 2009, 35). Pri tem omenjata tudi znamenite govore, katerih odlomki še vedno odzvanjajo, a večina njihove moči izvira iz pretekle retorične situacije in je sedaj izgubljena.

Bitzer pravi, da v idealnem svetu zaradi odsotnosti izzivov retorika ne bi obstajala, obstajala bi le komunikacija. Naš resnični svet pa je poln izzivov, ki kar kličejo k spremembi. Zanj je retorika kot disciplina filozofsko upravičena, v kolikor zagotavlja načela, koncepte in postopke, prek katerih vplivamo na potrebne spremembe realnosti (Bitzer 1968, 13–14).

Splošne značilnosti retorične situacije je Bitzer strnil v šest točk (Bitzer 1968, 9–13):

1. retorični diskurz nastane kot odgovor oziroma nujna posledica situacije
2. retorična situacija kliče po *primernem* odgovoru
3. situacija sama določa, kakšen odgovor je primeren – jasna in močna situacija narekuje namen, temo, vsebino in slog odgovora, je pa seveda od retorika odvisno, v koliki meri bo to pravilno zaznal

4. izziv in skupek oseb, predmetov, dogodkov in odnosov, ki ustvarjajo retorični diskurz, so resnična, objektivna in javno vidna zgodovinska dejstva, ki so opazovalcu ali kritiku dostopna za preučevanje, ki bo potrdilo njen obstoj
5. retorične situacije so lahko enostavne ali kompleksne in bolj ali manj organizirane
6. retorične situacije vzniknejo, nato pa dozoriijo ali propadejo, lahko pa dozoriijo in vztrajajo; vsaka retorična situacija se načeloma razvija do ugodnega trenutka za primeren retorični diskurz, nato pa propade; veliko retoričnih situacij ostane brez potrebnega retoričnega diskurza, zato ostanejo mnogi odgovori neodgovorjeni in problemi nerešeni; obstajajo pa tudi univerzalne, vedno aktualne situacije; dokaz za njihov obstoj so retorične mojstrovine, ki nas ne glede na svojo starost še vedno nagovarjajo.

Farrellova in Youngova v svojem članku navajata tudi kritike nekaterih teoretikov, ki pravijo, da je Bitzerjev situacijski vidik »mehanističen«, njegova ideja o izzivu pa naj bi »retorika ropala invencije (invention), ker v Bitzerjevem pogledu izziv priključuje retorika, da ustvari primeren odziv, če pa odziv ni spoznan kot primeren, potem odziv ni retoričen« (Farrell in Young 2009, 36).

Najbolj znan nasprotnik Bitzerjeve teze je Richard Eugene Vatz, ki v svojih člankih trdi ravno nasprotno, in sicer po njegovem mnenju retorika ustvari izziv. Pravi, da retoriki sami izbirajo dogodke, na katere želijo odgovoriti in tako vplivati na občinstvo (Vatz 1972, 156). Potem šele pride do izziva in situacija postane retorična. S tem pripisuje retoriku veliko moralno odgovornost, ki jo mora prevzeti zaradi svoje izbire dogodkov. Tako kot se retorik odloči, katero temo bo posredoval občinstvu, se lahko drugim temam namenoma izogne (Vatz 1972, 158). Vatz tudi meni, da Bitzerjev pogled spodkopuje ugled retorike, saj retorikom vzame vse zasluge za govor. Svoj članek Vatz zaključuje z naslednjimi besedami: »Šele ko bo pomen razumljen kot plod ustvarjalnosti in ne kot odkritje, bo retorika priznana kot temeljna disciplina, kot si to tudi zasluži« (Vatz 1972, 161).

Barbara Biesecker, ki se tudi ukvarja z retorično situacijo, se v svojem članku osredotoči na identiteto občinstva, ki je nestabilno, zato se prek retoričnega

diskurza odnosi in vezi med občinstvom ustvarjajo, obnavljajo in spreminjajo (Biesecker 1989, 126). V svojem razmišljanju o pogledu Bitzerja in Vatzja na isto tematiko pa je prišla do zanimivega zaključka. Meni, da kljub temu, da Vatz dvomi o veljavnosti Bitzerjeve teorije, jo s svojim člankom istočasno potrjuje, saj je njegovo delo le odgovor na izziv (Biesecker 1989, 114). Iz tega lahko sklepamo, da so vsi retorični diskurzi na temo retorične situacije, tako že obstoječi kot tudi prihodnji, le retorični odzivi na retorično situacijo, ki jo je s svojim delom ustvaril Bitzer.

3.2 Ernest G. Bormann in Teorija simbolnega zblíževanja

Leta 1972 je Ernest G. Bormann objavil novo metodo retorične kritike s poimenovanjem *Analiza fantazijske teme*, ki se je zaradi dodatnih raziskav nato razširila v splošno teorijo komunikacije z imenom *Teorija simbolnega zblíževanja*. Bormann komunikacijo razume kot proces veriženja pripovedi med posamezniki v določeni skupini (Herrick 2000, 238). V svoji analizi fantazijske teme trdi, da »si fantazije izmenjujemo v vseh komunikacijskih kontekstih, da obstaja povezava med retorično vizijo in zavestjo skupnosti, da je izmenjevanje fantazij tesno povezano z motivacijo in da ljudem predstavlja pomembno sredstvo za ustvarjanje družbene resničnosti« (Bormann 1982a, 289). Vsakič, ko pride med vedno večjim številom ljudi do veriženja, svet za njih postane malce drugačen (Jasinski 2001, 249).

Bormann je razširil teorijo Roberta Balesa, ki je temeljila na raziskavah komunikacije v majhnih skupinah. Bales je odkril »dinamičen proces skupinskega fantaziranja« (Bormann 1972, 396), ki tako ustvarja družbeno resničnost za ljudi, ki so v to vključeni. Dokaze o tem lahko vidimo v načinu pripovedovanja ter v uporabi analogij, metafor, ironij in besednih iger, ki se pojavljajo v komunikaciji med njimi. Skupinske fantazije lahko najdemo v ustnih ali pisnih besedilih v obliki »fantazijskih tem« in »fantazijskih tipov« (Bormann 1982b, 51–52). Bormann je dokazal, da se Balesova teorija lahko prenese tudi

na večje skupine ljudi, na primer pri poslušanju javnega govora ali prek drugih sredstev množične komunikacije.

Metoda analize fantazijske teme vsebuje kar nekaj strokovnih terminov, zato jih je potrebno za boljše razumevanje analize najprej razložiti.

»Fantazijska tema« je domiselno, dramatično in ponavadi kratko sporočilo, ki vsebuje sestavne elemente retorične vizije, npr. opis osebe, dogodkov, prizorišča in sredstev odobritve (Shields in Preston 1985, 105). Pri tem je pomembno, da je dogajanje časovno in prostorsko odmaknjeno od tukaj in zdaj. To pomeni, da lahko predstavlja dogodek iz preteklosti ali širše sedanjosti, lahko pa tudi vizijo prihodnosti. Govoriti mora o stvareh ali osebah, s katerimi se posamezniki lahko poistovetijo. Bormann opozori, da izraz fantazija pri tej teoriji ne predstavlja nečesa neresničnega ali imaginarnega, temveč ravno nasprotno. Fantazija je način, kako skupina ljudi ustvari družbeno resničnost. Po drugi strani pa omogoča, da si posamezniki neko skupno izkušnjo lažje predstavljajo ter jo nato oblikujejo v družbeno znanje. Prav tako kot so individualne fantazije pomembne za reševanje problemov, ustvarjalnost in motivacijo, se skupinske bolj navezujejo na pretekle izkušnje ali na vizijo prihodnosti (Bormann 1982b, 52).

»Fantazijski tip« so fantazijske teme, ki se ponavljajo v različnih retoričnih vizijah, pojavljajo pa se v različnih retoričnih skupnostih. Dogajanja so si med seboj podobna, a v njih ne nastopajo iste osebe. Fantazijski tipi omogočajo ljudem interpretirati pretekla dejanja ter postaviti pričakovanja za prihodnost (St. Antoine in drugi 2009, 210).

»Modalna družbena fantazija« je fantazijska tema, ki izhaja iz temeljnih vrednot, prepričanj in retoričnih vizij. Le-te sestavljajo bistvo in simbolno resničnost vsake družbe.

»Retorična vizija« je skupek fantazijskih tem, ki razkrije skladno, enotno in celovito podobo neke kulture ali retorične skupnosti (St. Antoine in drugi 2009, 208). Ker v njej sodeluje veliko število ljudi s svojimi idejami pri opisovanju

glavnih oseb, prizorišča, zgodbe in sredstev odobritve, ji lahko rečemo sestavljena drama (Shields in Preston 1985, 106). V retorični viziji spoznamo različne junake, negativce in pomembneže, v njej slišimo hvalo in kritiko, prepletena pa je s prepričanji in vrednotami. Zaradi tega spreminja ali utrjuje stališča, predvsem pa v retorični skupnosti vzgiba motivacijo za akcijo. Nekatero dobro poznane retorične vizije dobijo svoj slogan, kot na primer »Black Power«, »The Cold War«, »The New Deal«, ... Ti slogani v ljudeh takoj prebudijo spomin na zgodbe, ki ležijo za njimi. Retorične vizije lahko razdelimo v tri žanre, in sicer v pragmatične, socialne in pravične (St. Antoine in drugi 2009, 210). Pragmatično retorično vizijo si delijo ljudje, ki na svet gledajo praktično in so jim pomembni cilji in dosežki. Takšne vizije zaobjemajo teme, ki so povezane z znanostjo, učinkovitostjo in zdravim razumom. Socialne retorične vizije so usmerjene k medosebnim odnosom, družini, svobodi, svetovnemu miru. Lahko so malce idealistične ali celo utopične. Pravične retorične vizije pa si delijo ljudje, ki so predani »višjim ciljem«.

»Dramatis personae« so glavne osebe ali liki, ki se pojavljajo v fantazijskih temah in retoričnih vizijah. Lahko so resnične ali izmišljene. Nekatero osebe nastopajo kot junaki, ki se bojujejo za višje cilje, druge kot negativci, ki družbo ogrožajo. Potrebno je razlikovati med resničnim človekom in njegovo persono, ki ni resnična in je le predstava, ki jo ima o njem občinstvo prek lastne izkušnje ali prek vpliva medijev, lahko pa je njegov lasten konstrukt (Shields in Preston 1985, 107). To pa pomeni, da neko persono različne retorične skupnosti lahko dojemajo kot junaka ali negativca, njihovo mišljenje o njej pa ni fiksno, temveč se spreminja.

»Sredstva odobritve« so izvor, ki opravičuje sprejemanje in razširjanje retorične vizije. Sredstvo odobritve je lahko višja sila (npr. Bog, pravica, demokracija, ...), pereč aktualen dogodek (atomska bomba, vojni konflikt, ...), pa tudi pravni ali moralni okvir (ustava, različni kodeksi vedenja, ...) (Shields in Preston 1985, 108).

»Zgodba« je koncept, ki se nanaša na dogajanje v retorični viziji in ga lahko imenujemo tudi scenarij. Ta nam pove bistvo dogajanja – kdo so udeleženci, kaj

počnejo ter komu in kako to počnejo (npr. boj med dobrim in zlim, zarota, ...) (Shields in Preston 1985, 107).

»Prizorišče« predstavlja kraj dogajanja, prostor, v katerem nastopajo glavne osebe retorične vizije ter celotno družbeno-kulturno okolje (Littlejohn in Foss 2010, 206).

»Saga« je natančen opis dosežkov in dogodkov v življenju posameznika, skupine, skupnosti, organizacije ali celotnega naroda ter predstavlja simbolne vezi, ki člane neke skupnosti, organizacije ali državljane povezujejo med seboj, hkrati pa jim predstavlja simbolni temelj njihove kulture in običajev. Glede na to, da posamezniki lahko sodelujejo v različnih retoričnih vizijah, včasih celo nasprotujočih, je izjemno pomembno, da imajo tudi skupno fantazijo, oz. da čutijo neko pripadnost tej skupnosti. V nasprotnem primeru je lahko vsak trud za dobro sodelovalno klimo zaman (Bormann 1982b, 53) .

»Skupinsko fantazijsko veriženje« je proces, do katerega pride, kadar fantazijska tema vzbudi čustven odziv pri posameznikih, ki nato javno izrazijo svoja mnenja in stališča. Močnejša je povezanost ljudi z določeno fantazijsko temo, večja bo motivacija. Tako se bodo nanjo bolj odzivali in daljše bo veriženje. Zato je ta proces lahko močna sila za utrjevanje ali spreminjanje vrednot in stališč (Bormann 1972, 398). Pogoji, da pride do veriženja, je posameznikov občutek pripadnosti in vključenosti v neko skupino, ki se nato prek veriženja le še bolj utrdi. Do veriženja lahko pride v manjših ali večjih skupinah ljudi v medosebni in množični komunikaciji. Posledica veriženja so retorične vizije. Veriženje torej služi za ohranjanje posameznikovega občutka pripadnosti skupnosti kot močan poziv k delovanju ter zagotavljanje družbene resničnosti, polne junakov, negativcev, čustev in stališč (Bormann 1972, 398).

Zgoraj predstavljeni termini so osnovni koncepti, ki pomagajo kritiku pri iskanju dokazov, da je do simbolnega zблиževanja prišlo, naslednji trije termini pa so koncepti vrednotenja, katerih se kritik poslužijo, ko podaja zaključke o uspešnosti veriženja fantazijskih tem in vizij.

»Retorična skupnost« je skupnost ljudi, ki sodelujejo v retorični viziji in med katerimi je prišlo do veriženja. Člani neke retorične skupnosti se na sporočila odzivajo podobno, njihov odziv pa je v skladu z njihovo vizijo (Bormann 1982b, 53).

»Povezava z resničnostjo« igra pomembno vlogo pri retorični viziji, saj dogajanju in osebam v njej daje verodostojnost. V članih retorične skupnosti utrdi prepričanje, da je udeležba v viziji sprejemljiva, medtem ko neverodostojna vizija, ki jo lahko poimenujemo kult, sicer lahko zaobjema veliko število ljudi, a ne prepriča zunanjih opazovalcev (Shields in Preston 1985, 107).

»Dramatistična retorična strategija« se nanaša na kritično presojo o tem, ali je v retorični viziji večji poudarek na glavnih osebah, zgodbi, prizorišču ali sredstvih odobritve. Kritik lahko oceni, v kolikšni meri vizija dosledno prikazuje resnično dogajanje, prizorišče in lastnosti glavnih oseb (Shields in Preston 1985, 109).

Bormannova analiza fantazijske teme je naletela na velik odziv, tako pozitiven kot tudi negativen. Negativna kritika je pripomogla, da je Bormann svojo teorijo natančneje razdelal, da bi odpravil nekatere pomanjkljivosti in natančneje pojasnil svoje ideje. Potencial Bormannove teorije je v tem, da dokazuje, da komunikacija ni le dvosmerni proces, temveč da poteka v vse smeri. Vsi, ki so v ta proces vključeni, vplivajo drug na drugega in so del retorične vizije (St. Antoine in drugi 2009, 225).

4 GOVOR MARTINA LUTHRA KINGA ml. *I HAVE A DREAM*

4.1 Življenje in delo Martina Luthra Kinga ml.

Martin Luther King ml. se je rodil 15. januarja 1929 v Atlanti, ki je mesto v ameriški zvezni državi Georgia na jugu Združenih držav Amerike. Sicer se je rodil z imenom Michael, vendar mu je oče pri petih letih spremenil ime v čast nemškemu protestantskemu duhovniku Martinu Luthru. Martinov oče je bil baptistični duhovnik in pridigar. Njegov poklic je v tistem času igral pomembno vlogo v življenju črnske skupnosti, zato je svoji družini lahko zagotovil dostojno življenje. Ne glede na to, da Martin ni občutil materialnega pomanjkanja, je kmalu spoznal, da se življenje temnopoltih ljudi razlikuje od življenja belcev. Zaradi zakonov Jima Crowa, ki so uveljavljali rasno segregacijo v južnih državah bivše Konfederacije od državljanske vojne naprej, so morali temnopolti Američani hoditi v ločene šole in cerkve, se družiti na ločenih javnih mestih, sedeti na posebej označenih sedežih v avtobusih, restavracijah, kinodvoranah, ... Ti zakoni niso predstavljali le fizičnega ločevanja, temveč so temnopoltim namenili vlogo drugorazrednih državljanov. Tudi ko so bili zakoni uradno označeni za protizakonite, je v južnih državah trajalo kar dolgo, da je njihov preklic belopolta oblast dejansko upoštevala.

Ker je bil Martin zelo bister učenec, je preskočil nekaj razredov in se že pri petnajstih letih vpisal na kolidž. Očetova želja je bila, da bi tudi on opravljal poklic duhovnika, a Martin je imel najprej drugačne ambicije, nato pa si je premislil in se le odločil za duhovništvo, saj se je zavedal, da kot duhovnik lahko naredi veliko koristnega za svoje ljudi. V času študija se je Martin navdušil nad filozofijo nenasilnega odpora indijskega voditelja Mahatme Gandhija. Le-ta je postala in ostala Martinovo vodilo pri boju za enakopravnost. Po diplomi iz sociologije leta 1948 je študiral bogoslovje, nato pa leta 1955 zaključil šolanje z doktoratom iz teologije na bostonski univerzi. Leta 1953 se je poročil s Coretto Scott, s katero je imel kasneje štiri otroke.

Njegovo prvo službovanje je bilo v Montgomeryju v Alabami na jugu ZDA. Martin se je izkazal kot dober govornik, saj je v svojih pridigah združil tako poučnost kot tudi čustvenost pridiganja, ki je značilen za črnske duhovnike. Sprva je življenje družine potekalo mirno, a Martin se je zavedal, da pod površjem kar tli. Ko je bila 1. decembra 1955 aretirana Rosa Parks, ker na avtobusu ni hotela vstati s svojega sedeža in se umakniti belcem v zadnji del avtobusa, se je začel bojkot avtobusov. Šestindvajsetletnega Kinga so izvolili za predsednika organizacije Montgomeryjsko združenje za boljši jutri. Leta 1957 je ustanovil organizacijo Konferenca voditeljev juga, ki se je kasneje preimenovala v Konferenco južnega krščanskega vodstva (SCLC). Tega leta je objavil svojo prvo knjigo *Korak proti svobodi*, ki je govorila o avtobusnem bojkotu. 20. septembra ga je pri podpisovanju knjige v Harlemu temnopolta ženska skoraj usodno zabolala z nožem. Glede napadov nanj in na njegovo družino je zapisal:

Nobeden od napadov zame ni bil popolno presenečenje, ker sem že na začetku boja preračunal, česa me bo stal. Verjeti v nenasilje, ne pomeni, da ne boš doživel nasilja. Tisti, ki verjame v nenasilje, bo prostovoljno pristal na to, da je žrtev nasilja, vendar ne bo nikoli prizadejal nasilja drugemu. Živi v skladu s prepričanjem, da je mogoče prek njegovega trpljenja in nošnje križa rešiti družbeni položaj. (King 2008, 143–144)

V začetku leta 1959 je obiskal Indijo, kjer se je še bolj poglobil v Gandijevo filozofijo. Kmalu zatem se je z družino preselil v svoj rojstni kraj, kjer je postal očetov sodelavec. Zaradi nenasilnega protestiranja je bil leta 1960 obsojen na štirimesečno prestajanje kazni v državni kaznilnici, a so ga zaradi posredovanja Johna F. Kennedyja, ki je bil v tistem času demokratski kandidat na predsedniških volitvah, že čez nekaj dni oprostili. V letih 1961 in 1962 je bil aretiran še nekajkrat ter tudi obsojen zaradi protestov v Albanyju, kjer gibanju ni uspelo uresničiti svojih načrtov. Aprila 1963 se je King ponovno znašel v zaporu zaradi protestiranja v Birminghamu v zvezni državi Alabama, kjer je še vedno vladala huda segregacija, mestu pa je vladal Eugene »Bull« Connor, ki je preziral in teroriziral črnsko prebivalstvo. Tam je v odgovor na objavljeno sporočilo skupine belih duhovnikov, ki so ga pozivali h koncu protestov, napisal znano *Pismo iz Birminghamskega zapora*, čigar uspeh je pripisati »organizaciji sporočila, preudarnosti argumentov in stilistični dovršenosti« (Corbett 1990, 361). 10. maja so predstavniki gibanja ter predstavniki poslovne skupnosti podpisali sporazum, v katerem so zapisali, da bo desegregacija v mestu

ukinjena, da bo pospešeno zaposlovanje črncev ter da bodo obtožbe proti zaprtim protestnikom ovržene. Po hudih napadih privrženecv segregacije je predsednik Kennedy ukazal »tri tisoč zveznim vojakom, naj bodo na položaju v bližini Birminhgama /.../. To trdo ukrepanje je povzročitelje težav zatrl v kali.« (King 2008, 246). 28. avgusta 1963 se je zgodil Pohod na Washington, kjer je ljudi nagovoril z govorom, ki je predmet moje analize. Poletje tega leta je King označil za revolucijo, ker je »spremenilo obličje Amerike« in razložil, da je »gibanje, ki samo premakne ljudi,« le upor, »gibanje, ki spremeni tako ljudi kot institucije, pa je revolucija« (King 2008, 251). Nekaj tednov po shodu so bile v bombnem napadu na baptistično cerkev v Birminghamu ubite štiri deklice. King je leta 1967 v govoru v Atlanti povedal: »Leta 1963 ... sem narodu govoril o svojih sanjah in moram priznati ... da sem kmalu potem videl, da so se spremenile v nočno moro ... le nekaj tednov po tem, ko sem o njih govoril ... so bile štiri lepe črne deklice umorjene v cerkvi v Birminghamu, v Alabami.« (Cone 1991, 213). Junija leta 1964 je objavil knjigo *Zakaj ne moremo počakati*, 2. julija se je v Beli hiši udeležil podpisa Zakona o državljskih pravicah, v decembru pa v Oslu prejel Nobelovo nagrado za mir. Začetek leta 1965 zaznamuje boj za volilne pravice v Selmi v Alabami, kjer je bilo gibanje ponovno uspešno in je pripomoglo k podpisu zakona o volilnih pravicah. V tem času je izveden atentat na Malcolma X, ki je bil tudi borec za pravice črncev, vendar je pri tem zagovarjal nasilje. King naj bi se srečanju z Malcolmom X izogibal, tako da sta se srečala le enkrat. Takole je opisal svoje mnenje o njegovem delovanju:

Zelo dobro se izraža, vendar popolnoma nasprotujem številnim od njegovih političnih in filozofskih stališč ... Nočem zveneti, da si domišljam, da sem pravičnik, ali kot da sem absolutist, ali kot da mislim, da poznam edino resnico, edino pot. Morda res pozna nekatere odgovore. Vem, da sem si pogosto želel, da bi manj govoril o nasilju, saj nasilje ne bo rešilo našega problema. In v svojih litanijah, v katerih opisuje obup črnca, ne da bi ponudil kakršnokoli pozitivno, ustvarjalno možnost, čutim, da je Malcolm naredil sebi in našemu ljudstvu veliko slabo uslugo. Ognjevito, demagoško govorništvo v črnkih getih, v katerem prigovarja črncem, naj se oborožijo in se pripravijo, da bodo sodelovali v nasilju, kakor je počel on, ne more povzročiti ničesar, razen gorja.

Če bi prišlo do nasilne revolucije, bi naleteli na bolečo premoč. In potem, ko bi bilo vsega konec, bi se črncem znašel v enakih, nespremenjenih pogojih, v isti bedi in pomanjkanju – pri čemer bi bila edina razlika, da bi bila njegova zagrenjenost celo še močnejša, njegovo razočaranje še bolj skrušeno. Tako torej v čisto praktičnem in tudi moralnem smislu ameriški črncem nima nobene druge razumne možnosti, kot je nenasilje. (King 2008, 301–302)

Atentat nanj je označil kot nesrečno tragedijo, katere nauk je, da sovraštvo in nasilje vodita le v sovraštvo in nasilje. Pri tem je najbolj obžaloval dejstvo, da je do tega prišlo v času, ko je Malcolm X začel kazati večje razumevanje do filozofije nenasilnega odpora. Sredi leta 1965 se je King začel aktivneje ukvarjati s težavami črnškega prebivalstva v severnoameriških mestih, ki so se soočali z brezposelnostjo, revščino in s slabimi življenjskimi pogoji. Po avgustovskih izgredivih v okrožju Watts, v katerih je umrlo več kot trideset ljudi, je King obiskal Los Angeles, kjer je naletel na neodobravanje nenasilnega boja. Težko je razumel, kako so bili lahko mnogi veseli zaradi razdejanja, ki so ga prizadejali, najbolj pa ga je presunilo, da je imela oblast do te situacije ignorantni odnos, zato je ponovno pozval ameriškega predsednika, naj glede tega kaj ukrene. Leta 1966 se je preselil v revno četrt v Chicago, da bi opozoril na življenjske pogoje revnih, ki so bili večinoma odvisni od socialne podpore in izkoriščani od svojih delodajalcev, lastnikov stanovanj ter trgovcev. Opozarjal je, da takšno psihično nasilje ustvarja sovraštvo, ki samo čaka na izbruh. Na mirnih demonstracijah so večkrat naleteli na nasilje, King pa je dejal, da je v očeh belcev videl dosti hujše sovraštvo kot kdajkoli prej na Jugu (King 2008, 345). Sredi leta 1966 se je gibanje pridružilo »Pohodu proti strahu«, po tem, ko je bil že drugi dan ustreljen njegov vodja, črnski aktivist James Meredith, ki se je zavzemal za volilne pravice. V pohodu se je združilo več črnških organizacij za pravice, med njimi je bilo tudi študentsko združenje SNCC (Student Nonviolent Coordinating Committee) s svojim vodjem Stokelyjem Carmichaelom, ki je na shodu uporabil slogan »Črnska moč« (Black Power). King je izrazil zaskrbljenost zaradi slogana, saj naj bi spodbujal k nasilju, a je v njem našel pozitivni pomen, in sicer naj bi deloval kot poziv črncem, naj »kopičijo politično in gospodarsko moč, da bi dosegli svoje zakonite cilje« ter da jim daje občutek dostojanstva in lastne vrednosti (King 2008, 365 in 367). King je javno nasprotoval vojni v Vietnamu, ker ni verjel v nasilje, v pobijanje nedolžnih ljudi zaradi lastne želje po dobičku, poleg tega pa poudaril, da bi denar, ki ga država namenja za vojno, raje uporabili za premagovanje revščine. Z vseh strani je naletel na negativne kritike in celo obtožbe, da se preveč ukvarja z vojno, namesto da bi naprej skrbel za boj za državljanske pravice. Vsem je odgovoril z besedami:

Sem duhovnik in tudi voditelj gibanja za državljanske pravice in moralne korenine naše vojne politike zame niso nepomembne. Ne verjamem, da je lahko naš narod moralni vodja pravice, enakosti in demokracije, če je ujet v vlogo samoimenovanega svetovnega policista. Vseskozi sem si v svoji karieri v gibanju za državljanske pravice prizadeval za pravičnost za vse ljudi. Na primer, močno čutim, da moramo napraviti konec ne samo revščini med črnci, temveč revščini med belimi ljudmi. Prav tako sem vedno vztrajal pri resnici za ves svet, ker je resnica nedeljiva. In nepravičnost kjerkoli je grožnja pravičnosti povsod. Ne bom mirno stal ob strani, ko vidim, da se odvija nepravilna vojna, in pri tem kakorkoli zmanjšal svoje dejavnosti za državljanske pravice, kakor to počno milijoni črnih in belih ljudi iz dneva v dan. (King 2008, 387)

Zaradi javnega nasprotovanja vietnamski vojni je postal glavna tarča Zveznega preiskovalnega urada (FBI), ki je začelo prisluškovati njegovim telefonskim pogovorom, ga izsiljevati in mu pošiljati grozilna pisma. V enem so ga celo pozvali, naj naredi samomor (Zinn 2005, 462). Novembra 1967 se je gibanje odločilo, da bo začelo s Kampanjo revnih ljudi (the Poor People's Campaign), ki se bo zavzemala za odpravo revščine pri ljudeh vseh ras. Namenili so se organizirati ponoven pohod v Washington, kjer bi od vlade zahtevali izboljšanje stanovanjskih razmer, nove zaposlitve in pomoč tistim, ki so za delo nezmožni. 28. marca 1968 se je v Memphisu udeležil protesta v podporo stavkajočim sanitarnim delavcem, ki se je sprevrgel v nasilne izgrede. 3. aprila se je po dogovoru z vodstvom vrnil, da bi v demonstracijah sodeloval še naprej. Tistega večera je imel svoj zadnji govor *Bil sem na vrhu gore*, v zaključku katerega je izrazil, da je pomirjen s svojim življenjem. Te besede so se izkazale za slutnjo smrti, saj je bil naslednjega dne ustreljen na balkonu hotela, v katerem je bival. Temu so sledili nemiri in protesti v mnogih ameriških mestih, v katerih je bilo aretiranih dvajset tisoč ljudi. En teden po njegovi smrti je kongres sprejel zakon, ki je zadeval stanovanjske zadeve (Fair Housing Act). Ta je pri prodaji in najemu stanovanj prepovedoval diskriminacijo, ki temelji na rasi, veri, narodnosti in spolu. Sprejetje tega zakona predstavlja zadnji večji dosežek gibanja za državljanske pravice na področju zakonodaje.

Kot pogrebni govor so na prošnjo njegove žene zavrteli posnetek njegove zadnje pridige v domači cerkvi, kjer je govoril o svoji smrti:

Tistega dne bi želel, da nekdo omeni, da je Martin Luther King ml. poskušal dati svoje življenje s služenjem drugim.

Rad bi, da tistega dne nekdo reče, da je Martin Luther King ml. poskušal nekoga ljubiti.

Rad bi, da tistega dne rečete, da sem poskušal biti na pravi strani pri vprašanju vojne.

Rad bi, da bi tistega dne lahko rekli, da sem poskušal nahraniti lačne.

In rad bi, da bi tistega dne lahko rekli, da sem v svojem življenju poskušal obiskati tiste, ki so bili v zaporu.

Rad bi, da rečete, da sem poskušal ljubiti in služiti človeštvu.

Da, če želite reči, da sem bil glavni polkovni bobnar, potem recite, da sem bil glavni polkovni bobnar za pravico. Recite, da sem bil glavni polkovni bobnar za mir. Bil sem glavni polkovni bobnar za pravičnost. In vse druge plitve stvari bodo nepomembne. Ne bom imel denarja, ki bi ga pustil za seboj. Ne bom imel imenitnih in luksuznih življenjskih stvari, ki bi jih pustil za seboj. Vendar želim le, da bi pustil za seboj predano življenje. In to je vse, kar sem hotel reči. (King 2008, 410)

4.2 Zgodovinski kontekst

Čas med letoma 1954 in 1972 je bil izredno pomemben v boju za enakopravnost črncev in je bil poln velikih preobratov. Leta 1954 je na ameriškem Jugu nastalo gibanje za državljanske pravice, ki se je zavzemalo za neposreden, a nenasilen boj proti rasnemu razlikovanju. Pri tem so se vztrajno posluževali mirnih demonstracij in tudi, kadar so naleteli na nasilje, nanj niso odgovorili. Njihova prva pomembnejša akcija je bila bojkot avtobusov, ki se je začel v mestu Montgomery 5. decembra 1955, ko Rosa Parks na avtobusu ni hotela odstopiti svojega sedeža belcu. Edward Daniel Nixon, ki je bil takratni predsednik ameriške organizacije temnopoltih (NAACP), je Martina Luthra Kinga povabil, naj kot govornik sodeluje pri protestu. V svojem govoru je ljudi spomnil na njihove pravice, ki jim po ustavi pripadajo, ter jih opozoril na potrebo po skupnem, a nenasilnem delovanju. Mestnim oblastem so skupaj predstavili svoje zahteve, ti pa se z odpravo segregacije na avtobusih niso strinjali. Ljudje so z bojkotom vseeno nadaljevali. Mediji so vest razširili po celem svetu, a to je mestne oblastnike še bolj razjezilo in še huje so se začeli znašati nad temnopoltim prebivalstvom. Prihajalo je do nasilja, groženj, aretacij in bombnih napadov, a protestnikov to ni ustavilo. Z odločitvijo vrhovnega sodišča ZDA, da je segregacija na javnih prevoznih sredstvih protiustavna, se je bojkot uradno končal 20. decembra 1956.

Zaradi uspeha so se protesti začeli pojavljati po celem Jugu. Nastala je potreba po bolj povezanem delovanju, zato so januarja 1957 ustanovili Konferenco krščanskih voditeljev z Juga (Southern Christian Leadership Conference), Martina Luthra Kinga ml. pa postavili za njenega predsednika. V tem času je

zaradi govorov veliko potoval in tako širil svoje ideje. V letih 1956 do 1958 se je gibanje bojevalo predvsem proti segregaciji v šolah. Ta je bila sicer protizakonita, a so jo mnoge šole na Jugu vseeno izvajale. Zaradi medijske pokritosti je svet izvedel za krivice in grozodejstva, protestno gibanje pa se je posledično še hitreje širilo. Vanj so se začeli vključevati tudi temnopolti študentje s severa ZDA. Čeprav je bila segregacija na javnih prevoznih sredstvih in v šolah uradno odpravljena, je na različnih javnih prostorih (npr. v jedilnicah, restavracijah, gledališču) še vedno vztrajala. Proti temu so se ljudje začeli boriti s t.i. posedanjem (sit-ins), ki je ena izmed tehnik pasivnega odpora. Tako je gibanje leta 1961 podprlo študente, ki so se poimenovali Popotniki za svobodo, ki so se odpravili na pot po jugu ter tako miroljubno protestirali. Pri tem so večkrat naleteli na hudo fizično obračunavanje s strani belskih skrajnežev, kar se je sčasoma le še stopnjevalo. Leta 1962 je prišlo do 15-urnega izgrede na univerzi v Missisipiju, ko se je prvi temnopolti študent vpisal na študij prava. Pri ustavitvi izgrede je moralo posredovati okrog tri tisoč vojakov. Leto 1963 je bilo za gibanje za državljanske pravice prelomno. Najprej je bil izveden atentat na enega izmed voditeljev NAACP, nato se je aprila začela kampanja proti segregaciji v Birminghamu, v kateri je bilo aretiranih okrog dva tisoč petsto ljudi. Birminghamska policija si je pri razganjanju množice pomagala z gasilskimi cevmi, ki jih je usmerjala v miroljubne protestnike. Temu so sledili še bombni napadi, tako da se je predsednik Kennedy odločil za prerazporeditev vojaških enot v bližino Birminghama. 28. avgusta je v ameriški prestolnici potekal protestni shod za državljanske pravice, ki naj bi služil kot podpora Kennedyjevemu predlogu zakona o državljanskih pravicah, ki je bil nato naslednje leto sprejet. Martin Luther King je bil eden izmed organizatorjev shoda, na katerem je imel nalogo nastopiti kot zadnji govornik in takrat je izvedel govor *I Have a Dream*, ki ga je proslavil v domovini in po svetu. A že po treh tednih je spet počilo. Zgodil se je bombni napad na baptistično cerkev v Birminghamu, v katerem so bili štiri otroci ubiti, dvajset jih je bilo ranjenih (Lindsey 1994, 127). Proti koncu leta, natančneje 22. novembra, pa je bil predsednik ZDA J. F. Kennedy ubit v atentatu v Dallasu. Medtem ko je veliko črncev verjelo v metode nenasilnega odpora, so se nekaterim zdele naivne. V kritikah nenasilnega odpora je bilo najglasnejše gibanje z imenom Islamski narod (Nation of Islam), katerega glasnik je bil Malcolm X. Njihova

filozofija je temeljila na predpostavkah, da so bili črnici prvotna rasa na Zemlji, da so belci »hudiči«, da so črnici belcem nadrejeni ter da je propad belcev neizogiben. Malcolm se je zavzemal za svobodo, enotnost, ljubezen in znanje, vendar prihodnosti ni videl v integraciji z belci, temveč si je želel od njih odcepiti (Cone 1991, 97–104). Cilj Islamskega naroda je bila politična in ekonomska neodvisnost. Verjeli so, da je včasih potrebno na nasilje odgovoriti z enakimi sredstvi, lahko tudi z orožjem (Zinn 2005, 452).

4.3 Politični in medijski odzivi na govor ter njegove zgodovinske posledice

Televizijska pokritost dogodka je predstavljala pomemben dejavnik za njegov uspeh. Na prizorišču je bilo postavljenih več kot petsto kamer dopisniki televizijskih mrež so intervjuvali udeležence in kongresnike ter komentirali dogajanje, prek satelita Telestar pa je bilo možno shod spremljati tudi v Evropi (Thomas 2004). King je medijsko pokritost dogodka opisal takole:

Milijoni belih Američanov so lahko prvič jasno, dolgo opazovali črnice, ki so bili udeleženi v resno početje. Prvič so milijoni poslušali informirane in pozorne besede črnih govornikov z vseh strani življenja. Stereotip črnca je doživel hud udarec. To je bilo očitno v nekaterih komentarjih, iz katerih je bilo razvidno presenečenje nad dostojanstvom, organiziranostjo in celo nad oblačili in prijateljskim duhom udeležencev. /.../ Veliko je že bilo rečeno o dialogu med črncom in belcem. Da bi ga resnično dosegli, bi bilo treba, da bi vsi komunikacijski mediji odprli svoje kanale tako na široko, kakor so jih na tisti žareči avgustovski dan.

Medtem ko je televizija prežarčila podobo tega izjemnega srečanja čez mejne oceane, so vsi, ki so verjeli v človekovo zmožnost, da se poboljša, doživeli trenutek navdiha in zaupanja v prihodnost človeške rase. In vsak predan Američan bi bil lahko ponosen, da je bila dinamična izkušnja demokracije v nacionalni prestolnici predstavljena celemu svetu. (King 2008, 258–259)

Na video posnetku govora lahko slišimo takratno odzivanje navzoče množice, ki se je proti koncu govora le še stopnjevalo, kasnejši odzivi pa so bili zelo različni. Milkinson je v članku zapisal, da bi se nekateri časopisi »zdzgnili«, če bi si pogledali svoje naslovnice, ki so jih objavili dan po pohodu, verjetno pa bi si jih večina zaželela, da bi se tega lotili drugače (Milkinson 2013). Mediji so se na splošno bolj osredotočili na prvi del govora, vizijo pa so večinoma izpustili.

Ob petdesetletnici govora je Gary Younge napisal članek o Kingovem govoru, v katerem je opisal njegovo ozadje in posledice. Tako navaja različne odzive časopisnih hiš, ki so v dneh po govoru o njem poročale. *New York Times* mu je posvetil naslovnico z naslovom *I Have a Dream* in z besedami, da je King »dal množici občutek, da se je njihovo dolgo potovanje splačalo«, *Washington Post* in *Los Angeles Times* nista mogla prehvaliti njegove govorniške sposobnosti, slednji je tudi zapisal, da je King »osramotil zagovornike segregacije in s pravičnostjo boja za državljanske pravice vzbudil ameriško vest«. V reviji *Time Magazine* je pisalo, da je King »zaslužnil svoje občinstvo«. Časopis *Clarion-Ledger* iz mesta Jackson v Missisippiju pa je na prvi strani objavil sliko smeti, ki jih je množica pustila na prizorišču pohoda, in zraven zapisal: »Črnske smeti so odstranjene in Washington je spet čist«. Younge je navedel tudi izjavo Anne Moody, črnske aktivistke iz Missisippija, ki je med drugim razočarano dejala, da King ni prenehal govoriti o svojih sanjah, medtem ko je ona razmišljala, da v njenem domačem kraju nikoli niso imeli časa spati, kaj šele sanjati. Ameriški predsednik John F. Kennedy je bil navdušen, medtem ko ga je FBI označil za »najnevarnejšega črnca v prihodnosti tega naroda«. Malcolm X je izjavil, da se bodo Kingove sanje končale z nočno moro (Younge 2013), dva meseca kasneje pa je pohod označil kot »cirkus« in »izdajo« in trdil, da so se predstavniki gibanja dogovorili s predsednikom, da njihovi govori ne bodo napadalni ter da bo vse potekalo mirno (Zinn 2005, 458). Njegove besede so se izkazale kot pravilne, ko je bila objavljena knjiga Arthurga Schlesingerja, svetovalca Bele hiše, ki je zapisal: »Sestanek s predsednikom je voditelj boja za državljanske pravice prepričal, naj ne zavzamejo Kapitola«, nato pa dodal: »Tako je leta 1963 Kennedy črnsko revolucijo vključil v demokratično koalicijo« (Zinn 2005, 458).

Ralph Abernathy, Kingov sodelavec, je govor označil kot »prerokbo čistega upanja v času, ko so črnici in celoten narod potrebovali upanje bolj kot karkoli drugega« (Sundquist 2009, 10). Čeprav je govor navdušil veliko večino ljudi, v tistem času nihče ni pričakoval, da bo v prihodnosti predstavljal »odločilni trenutek njegove kariere in gibanja za državljanske pravice kot celote« (Hansen 2003, 167).

Revija *Time Magazine* je Kinga izbrala za osebnost leta 1963. Ob tej priložnosti je življenju in delu Martina Luthra Kinga ml. ter njegovem govoru posvetila enajst strani, a v njem ni niti omenila vizije (Mirkinson 2013). Decembra 1964 je King v Oslu prejel Nobelovo nagrado za mir. Zapisal je, da je to priznanje »pričalo o veličastni drami gibanja za državljanske pravice in tisočih igralcev, ki so zelo dobro odigrali svoje vloge«, na sami podelitvi pa dejal, da sprejema nagrado »z neomajno vero v Ameriko in z drzno vero v prihodnost človeštva« (King 2008, 289 in 293).

Leta 1964 je bil potrjen zakon o državljskih pravicah, ki je prepovedal rasno razlikovanje. Sundquist v knjigi izrazi mnenje, da je King z govorom »pripravil teren« za sprejetje zakona dosti bolje, kot bi to zmogla predsednika Kennedy ali Johnson. Misel zaključí s trditvijo, da je King »prek svoje vpletenosti v ključne kampanje za človekove pravice in veličine njegovih besed, še posebej tistih s pohoda na Washington, dokazal, da lahko en državljan spremeni narodno zavest in navsezadnje tudi njegove zakone« (Sundquist 2009, 10–11). Nemogoče je z gotovostjo trditi, da zakon ne bi bil sprejet, če ljudje tistega avgustovskega dne ne bi slišali Kingovega govora, zagotovo pa lahko trdimo, da je globoko spremenil zavedanje o resnosti problema rasnega razlikovanja v ZDA, ne samo v domovini, temveč povsod po svetu.

V letih 1963 do 1968 se o govoru niti ni veliko govorilo, po atentatu pa so mediji ta govor največkrat navajali. Do vsesplošnega priznanja govora je prišlo v osemdesetih letih, še posebej od leta 1983 naprej, ko je rojstni dan Martina Luthra Kinga postal državni praznik. Hansen v knjigi namiguje, da je ta govor pri politikih in medijih postal cenjen predvsem zato, ker v njem King kaže na probleme, ki so že del preteklosti (segregacija), in ni tako kontroverzen kot so ostali njegovi govori po letu 1965, v katerih se več ukvarja s še vedno perečimi vprašanji (Hansen 2003, 219). Leta 1999 je 137 vodilnih ameriških akademikov na podlagi družbenega in političnega vpliva ter retorične vrednosti govor *I Have a Dream* izbralo za najboljši politični govor dvajsetega stoletja.

Danes je segregacija v ZDA odpravljena in vsi državljani naj bi bili enaki pred zakonom. Državi že drugič zapovrstjo predseduje temnopolti predsednik. Veliko

temnopoltih zavzema visoke politične in gospodarske položaje v državi, še več jih je slavnih v svetu športa, glasbe in filmske industrije. »A King ni nikoli sanjal o obstoju črnske elite, temveč je boril proti revščini in nepravici, pri tem pa ni gledal na barvo kože. Kar se tiče tega cilja, je pred Ameriko še dolga pot« (Fairclough 2003).

Podatki nestranske organizacije National Urban League, ki se bori za državljanske pravice temnopoltih Američanov, kažejo na še vedno prisotno rasno neenakost. V svoji letni publikaciji z naslovom *State of Black America* objavljajo izsledke raziskav, ki merijo ekonomski in socialni položaj temnopoltih v državi. Heath navaja, da poročilo iz leta 2013 s podnaslovom *Petdeset let (neenakomernega) napredka (50 years of (Uneven) Progress)* ugotavlja, da je v teh letih prišlo do naslednjih sprememb na bolje: petinosemdeset odstotkov temnopoltih ima končano srednjo šolo, kar je šestdeset odstotkov več kot leta 1963; vpis na kolidž je triinpolkrat večji in diplomantov je kar petkrat več; življenjski standard je višji in število temnopoltih, ki živijo pod pragom revščine, je za triindvajset odstotkov manjše. Toda stopnja brezposelnosti je pri temnopoltih dvakrat višja kot pri belcih, njihov dohodek pa štirideset odstotkov nižji, kar je le šest odstotkov manj kot pred petdesetimi leti. Poročilo pove, da temnopolti Američani predstavljajo skoraj štirinajst odstotkov vsega prebivalstva ZDA, a jih kar sedemindvajset odstotkov živi v revščini (Heath 2013). Veliko temnopoltih Američanov ima težave s kriminalom in z drogami, zato v zaporih predstavljajo kar polovico vseh zapornikov. V zadnjih dveh letih je bilo kar nekaj primerov, ko naj bi bili policisti krivi za smrt neoboroženih temnopoltih moških, med njimi je bil tudi 12-letni otrok, in potem za to niso bili obsojeni. To je sprožilo hude nemire, kar kaže, da problem rasnega razlikovanja pod površjem še vedno tli.

28. avgusta 2013 so v Washingtonu obeležili petdesetletnico Pohoda na Washington in ob tej priložnosti sta bila Martin Luther King ml. in govor *I Have a Dream* ponovno deležna velike medijske pozornosti. Dogodka se je udeležila večdesettisočglava množica, na njem pa so bili prisotni člani Kingove družine, in poleg sedanjega tudi dva bivša ameriška predsednika, Bill Clinton in Jimmy Carter. Barack Obama je v govoru dejal: »Da bi prezrli razsežnosti tega

napredka in da bi kot včasih nekateri namigovali, da se je zelo malo spremenilo, bi s tem sramotili pogum in žrtvovanje tistih, ki so drago plačali za pohod na Washington. Toda te junake bi osramotili tudi s tem, če bi rekli, da je ta narod svoje delo dokončal.« (Woodruff 2013) Ena izmed mnogih, ki so nagovorili zbrano občinstvo, je bila tudi Oprah Winfrey. Dejala je, da je King s svojim navdušenjem prebudil narodovo zavest in jih »vzpodbudil, da bi videli, da so si bolj podobni kot pa različni« (Dellaverson in Chuck 2013).

Glavna kritičarka časopisa *New York Times* Michiko Kakutani je analizirala žalni govor ameriškega predsednika Baracka Obame, ki ga je imel 26. junija letos na pogrebni slovesnosti za senatorja in pastorka Clementa C. Pinckneyja. Ta je bil eden izmed devetih žrtev rasističnega pokola v episkopalni cerkvi v Charlestonu. V članku je zapisala, da je pogled v preteklost in pričakovanje boljše prihodnosti osnovna tema pridig Martina Luthra Kinga in pri tem uporabila citat iz govora *I Have a Dream* (Kakutani 2015).

4.4 Retorična analiza govora⁵

Retorična kritika najpogosteje analizira retorična dela, ki se ukvarjajo s politiko in z drugimi družbeno pomembnimi temami. Glavna tema govora *I Have a Dream* Martina Luthra Kinga ml. je boj proti rasizmu. Pri svoji analizi se bom najprej oprla na elemente klasične retorike ter govor pogledala z vidika Kingove uporabe strategij prepričevanja in vrste žanra, nato bom preučila retorično situacijo in govor predstavila še prek Bormannove metode fantazijske teme. Za zaključek bom analizirala še Kingov stil in predstavila retorične figure, ki jih je uporabil za doseg svojega cilja.

---

⁵ V tem poglavju pogosto citiram dele govora *I Have a Dream* v slovenščini in/ali v angleščini, ki sta v prilogi diplomskemu delu (King 1963 in Antič 2009). Poleg označbe z navednicami so zapisani v ležečem tisku, to pa zato, da se ločijo od ostalih citatov in da se izognem prepogostemu navajanju istega vira. Kadar citiram v slovenščini, v opombe dodam angleški original.

Eden prvih retoričnih kritikov govora je bil Edwin Black, ki je leta 1970 Kingov celoten literarni korpus označil kot literaturo upora, stil govora *I Have a Dream* pa dokaj skritiziral. Dejal je, da vsebina govora ni bila nič posebnega, priznal pa mu je zasluge za »vlogo, ki jo je odigral v epični drami, in značaj, ki ga je v tej vlogi prikazal«. Kljub nekaterim negativnim pripombam je zaključil, da je že njegov vpliv na prepričevanje javnosti dovolj velik razlog, da Kingovo retoriko štejemo za »revolucionarno« (Vail). Z Blackovo trditvijo glede revolucionarnosti Kingove retorike se strinjam, saj njegov govor predstavlja prelomni trenutek v zgodovini boja črnškega ljudstva za enakopravnost, njegovi oceni stila pa nasprotujem, saj Kingov presunljiv govor ocenjujem kot retorični presežek, kar bom z analizo tudi dokazala.

Preden se lotim natančnejše analize, želim najprej v grobem predstaviti vsebino govora.

V prvem delu govora King pove, da se je v srcih črnškega ljudstva sesulo upanje, ki jim je bilo pred stotimi leti dano z Lincolnovim podpisom razglasa o osvoboditvi suženjstva, z ameriško ustavo in deklaracijo o neodvisnosti. Z uporabo bogatih metafor prikaže njihov trenutni položaj in okrivi državo, da jim je s to obljubo izstavila »*neveljaven ček*« in tako prelomila dano besedo. Občinstvu pove, da so na ta dan zbrali v prestolnici, da bi dobili, kar jim po zakonu pripada (»*neodtujljivo pravico do življenja, svobode in prizadevanja za srečo*«) in da nočejo verjeti v nepravilnost svoje države. Posebej pa izpostavi, da zahtevajo takojšnje spremembe in da bodo z bojem za svoje pravice nadaljevali, dokler jim le-te ne bodo zagotovljene. Obenem svoje ljudstvo opomni, da je potrebno njihov boj bojevati sicer odločno, a z nenasilnimi metodami ter da ne smejo pozabiti, da jih veliko belcev pri tem podpira. Vsem državljanom sporoči, naj se zavedajo, da sta svoboda in usoda vseh tesno povezani. V naslednjih povedih odgovori na retorično vprašanje »*Kdaj boste zadovoljni?*« ter v njih kot razloge za svoje nezadovoljstvo našteje mnoge krivice, ki se temnopoltim vsakodnevno dogajajo. Nato jim zagotovi, da ne bodo svobodni, »*dokler ne bo pravica pritekla kot vodovje, poštenost pa kot mogočen vodni tok*«. Na tej točki je King opustil pripravljen govor in improvizirani del začel z anaforo »*Vrnite se ...*«, v kateri temnopolte opogumi, naj se vrnejo domov z

upanjem v srcu. Temu sledi najbolj znan govora, v katerem King predstavi svojo vizijo Amerike, ki po njegovih besedah temelji na vrednotah ameriškega sna. Z besedami jim slika predstavo svobodne dežele, v kateri bodo vsi državljani enaki in se ne bo nikogar sodilo po barvi njegove kože. Pove jim, da se s tem upanjem in vero vrača domov na Jug ter jim zagotovi, da bodo s tako vero premagali vse ovire na poti do svobode. Govor zaključi z anaforo »*Naj svoboda zadoni*«, v kateri našteva različne predele države. Na koncu jim pove, da se bodo tega dne, ko bo svoboda donela od vsepovsod, vsi »*lahko prijeli za roke*« in zapeli pesem o svobodi.

4.4.1 Žanrska opredelitev govora

Klasična retorika razlikuje med tremi vrstami žanra, a pri analizi nekega retoričnega dela ponavadi ugotovimo, da ga je nemogoče umestiti le v enega, saj so v njem združene prvine dveh ali celo vseh treh žanrov. To se je izkazalo tudi v primeru govora *I Have a Dream*. Preden govor žanrsko opredelim, naj navedem še nekaj teorije, ki govori o mešanju žanrov.

Škerlep pravi, da klasična opredelitev žanrov predstavlja le ideal, njihove prvine pa se v realnosti pogosto prepletajo, na kar naj bi opozoril že Aristotel (Škerlep 2009, 846). O mešanju žanrov govorita avtorici Jamieson in Stromer-Galley v članku z naslovom *Hibridni žanri*⁶. V njem povesta, da hibridni žanri nastanejo kot odgovor na kompleksno situacijo, zato so prehodne narave. Pri mešanju Aristotelovih žanrov ponavadi eden prevlada, najbolj pogosta pa naj bi bila kombinacija slavilnega in svetovalnega žanra. Retoriki bi se morali zavedati, da se žanri ves čas spreminjajo in razvijajo, retorični kritiki pa naj bi bili v hibridnih žanrih sposobni prepoznati njihove sestavne elemente (Jamieson in Stromer-Galley 2006, 376–378).

Kingov govor vsebuje elemente vseh treh žanrov, a v njem prevladujejo značilnosti slavilnega žanra. Do tega zaključka mi je najbolj pomagal priti

---

⁶ *Hybrid Genres*

znanstveni članek, v katerem avtorica opredeljuje funkcije slavnega žanra (Condit 1985, 284–299). Te funkcije nastopajo v parih in so sledeče: definicija in razumevanje, prikaz in zabava ter oblikovanje skupnosti in udeležba v skupnosti⁷. Prva beseda v paru predstavlja funkcijo govornika, druga pa njegovega občinstva. Prek prve funkcije slavnega žanra razlaga dogodke v družbi. Ta postavka temelji na domnevi, da je občinstvo aktivno pri pozivanju h govoru, kadar se sooča s težavnimi situacijami. Govornik se na to odzove ter to perečo situacijo razloži, pri čemer upošteva ključne vrednote in prepričanja občinstva. S tem pri občinstvu doseže razumevanje, da je trenutne težave možno prebroditi in mu s tem nudi tolažbo. Druga funkcija se ujema s slovesom, ki se drži slavnega žanra od antične retorike naprej, in sicer da je sama sebi namen, saj nima prepričevalne narave. Conditova zatrjuje, da ta funkcija predstavlja le eno izmed treh in da služi pomembnim človeškim potrebam. Prek te funkcije govornik pokaže svojo elokvenco, ki predstavlja »kombinacijo resnice, lepote in moči človeškega govora« (Condit 1985, 290). Če občinstvo presodi, da je govornik svojo nalogo dobro opravil, mu prisodi vlogo voditelja. Najpomembnejšo vlogo v slavnem žanru avtorica pripisuje tretji funkciji, ki govorniku omogoča, da pokaže na pomembnost trenutka in občinstvo poveže med seboj, kljub temu da imajo posamezniki ali skupine v njem različna mnenja. S tem jih navdaja z upanjem za lepšo skupno prihodnost. Med primere govorov, ki vsebujejo to funkcijo, Conditova prišteva tudi govore na množičnih shodih. Slavnega retorika lahko vsebuje le eno izmed naštetih funkcij, najboljši primeri pa vse tri.

Menim, da retorika govora *I Have a Dream* vsebuje vse tri zgoraj opisane funkcije. King je v njem z uporabo slikovitega stila nazorno opisal težavno situacijo temnopoltih in občinstvo spomnil na skupne vrednote in pravice, ki jih zagovarja njihova država, a jih kljub temu ne uresničuje. S tem pri občinstvu doseže razumevanje situacije. Na začetku je pohvalil »graditelje« države, nato pa nadaljeval z grajo države, ki se ne drži svojih obljub. Govor torej vsebuje hvalo in grajo, ki sta osnovna elementa slavnega žanra. Z izvedbo govora se je King izkazal kot vrhunski govornik, kar je občinstvo takoj prepoznalo. S tem je

---

⁷ »definition and understanding, display and entertainment, shaping and sharing of community«

potrjena prisotnost druge funkcije. S pozivanjem k uresničevanju in utrjevanju skupnih vrednot in čustvenim prikazom svoje vizije svetle prihodnosti naroda, v katero je vključil vse državljane, mu je uspelo v občinstvu vzpostaviti občutek povezanosti.

Uporaba slavnega žanra je v dani retorični situaciji skupnosti omogočila, da je spremenila svoje pojmovanje dobrega in zlega ter se odločila za izbiro prave poti.

Že prej sem omenila, da govor vsebuje elemente vseh treh žanrov, torej pogledimo, kako se v njem kaže svetovalni žanr. Glavne značilnosti tega žanra so, da se nanaša na prihodnost, da občinstvo tu deluje kot razsodnik, retorik pa ljudi nagovarja ali odvrča, da nekaj stori, pri tem pa želi v njih vzbuditi različne občutke (strah, jeza, upanje, ...). King želi z govorom *I Have a Dream* občinstvo spodbuditi k akciji – temnopolte Američane spodbuja k nadaljevanju nenasilnega upora, dokler ne bodo dosegli pravice, belce pa želi prepričati, da imajo vsi državljani enake pravice in da je rasno razlikovanje ne samo protizakonito, temveč tudi nemoralno. S tem apelira predvsem na politike, ki imajo v svojih rokah moč, da zagotovijo uresničevanje vseh že sprejetih zakonov ter sprejetje novih zakonov, ki so nujno potrebni za spoštovanje državljskih pravic in svoboščin. Pri tem posebej opozori, da je k temu potrebno pristopiti takoj. Naslednji cilj svetovalne retorike je ljudi prepričati, da bodo imeli od nečesa korist ali da je nekaj častno. »*Amerika bo postala veliko ljudstvo*«, kjer bodo vladali svoboda, enakost in bratstvo. Element sodne retorike pa je viden v Kingovi obtožbi, da država v stotih letih še ni izpolnila svojih obljub in ji pripisuje krivdo za današnje stanje črnega ljudstva.

Govor lahko uvrstimo tudi v konstitutivno retoriko, katere bistvo je, da govornik že pred nagovorom nekega občinstva predpostavlja njihovo skupno identiteto, ki mu jo nato prek govora jasno prikaže, nato pa občinstvo pozove, naj to identiteto potrdi. King že pred nagovorom na svoje raznoliko občinstvo gleda kot na prebivalce skupne države, ki sicer ne uživajo enakih pravic, so pa do njih vsi enako upravičeni. V govoru to skupno identiteto predstavi z opisom prihodnosti, kjer bodo »*skupaj sedli za mizo bratstva*« in se svobodni »*prijeli za roke*«, ter jih

nagovarja in vzpodbuja, naj se potrudijo to doseči. Retorika nekega gibanja spada v konstitutivno retoriko, saj po mnenju Kennetha Burkea »ekstremna razcepljenost lahko povzroči ekstremno identifikacijo« (Sloane 2006, 638–639) .

4.4.2 Retorična analiza Kingovega govora prek elementov klasične retorike

V govoru *I Have a Dream* je Martin Luther King ml. mojstrsko združil vse tri notranje strategije prepričevanja in se tako »dotaknil« vsakega posameznika v raznolikem občinstvu. Večina govora temelji na etosu in patosu, saj King svojih stališč ne izraža toliko z logičnimi argumenti kot prek svoje osebnosti in nagovarjanja čustev občinstva.

Etos je pomemben za vzpostavljanje stika z občinstvom, ki mu mora najprej zaupati, da se mu potem pusti prepričati. Kingovo prepričevanje prek etosa je opaziti v uporabi osebnih in svojilnih zaimkov (»jaz«, »ti/vi«, še večkrat pa »mi« in »naš« – v angleški verziji), s pomočjo katerih je vzpostavil odnos z občinstvom. Aristotel je naštel pametnost, vrlino in dobrohotnost kot tiste tri dejavnike, ki so pomembni za prepričljivost govornika. King se je v govoru skliceval na bivšega predsednika Abrahama Lincolna, ki ga tako belci kot tudi temnopolti Američani visoko cenijo zaradi njegovega truda za vzpostavitev miru med državljansko vojno. Pri zahtevi za enotnost se je nanašal na ameriško ustavo in deklaracijo o neodvisnosti, na večih mestih pa navajal Sveto pismo in črnske duhovne pesmi. V govoru je zaradi uporabe biblične retorike ves čas moč čutiti etos evangeličanskega pridigarja. King je prevzel vlogo Mojzesa, ki želi svoje ljudstvo popeljati v obljubljeno deželo svobode in pravice. Svoje vrline je pokazal skozi svoje besede, a ne s samohvalo. King je sicer že nekaj let deloval v gibanju, a do trenutka govora še vseeno ni bil poznan vsemu občinstvu. Tisti, ki so ga poznali, so vedeli, da se zavzema za nenasilne metode pri doseganju enakih pravic za temnopolte Američane, veliko ljudi pa ga je slišalo prvič. V govoru se mu je uspelo predstaviti kot človek z visokimi moralnimi standardi, ki stremi za dobrobit vseh državljanov in ne išče maščevanja. Prek njegovih pozivov k miru, svobodi in bratstvu občinstvo lahko

sklepa na njegovo dobrohotnost. Njegov etos je čutiti tudi prek karizme, ki jo izžareva s svojim glasom in z neverbalno komunikacijo. »*Neveljaven ček*« je metafora, ki se sklicuje na etos, saj ponazarja neizpolnjeno obljubo, ki jo je država z ustavo in deklaracijo o neodvisnosti dala vsem državljanom, ljudje pa se ponavadi trudimo, da svoje obljube držimo. Kingov individualni etos se v govoru prepleta s kolektivnim etosom, saj v njem ne predstavlja le svojega osebnega mnenja, temveč tudi mnenje pripadnikov gibanja za državljanske pravice.

Naslednja uporabljena strategija v Kingovem govoru je patos in jo najdemo tako v uvodu, jedru in zaključku. Predpogoj za njegovo uporabo je izredno dobro poznavanje čustvenega stanja občinstva, saj lahko z napačnim pristopom govornik doseže ravno nasproten učinek, kot ga je želel; to je še posebej zahtevno, kadar je občinstvo številčno in raznoliko (Corbett 1990, 303–304). Izkazalo se je, da je imel King neverjeten občutek za čustva občinstva. Zavedal se je, da mora nagovoriti tako preprosto črnsko prebivalstvo, za čigar pravice se trenutno bori, kot tudi tiste belce, ki so se shoda udeležili, da bi jim izrazili svojo podporo. Trši oreh so predstavljali tisti, ki so stali na nasprotnem bregu. Eni izmed njih so bili temnopolti Američani, ki niso verjeli v nenasilen odpor in so se zavzemali za bolj napadalne ukrepe, drugi pa so bili tisti belci, ki so temnopolte zaničevali in preganjali. Glavna tarča njegovega nagovora pa so bili ljudje, ki so imeli v rokah oblast, saj je bil osnovni cilj pohoda na Washington pomagati podpreti Kennedyjev predlog zakona o rasnem razlikovanju. V prvem delu govora je King vzbujal čustva žalosti, sočutja in razumevanja, s tem ko je prikazal trnovo pot črnškega ljudstva k obljubljeni, a nikoli doseženi svobodi. Medtem ko je črnce vzpodbujal k nadaljevanju nenasilnega upora, je oblastnike pozival k sprejemanju odgovornosti ter jih opominjal na upoštevanje zakonov. V drugem delu pa je želel vsem državljanom približati svojo vizijo prihodnosti, ki ne pozna rasizma, temveč bratstvo in enakost. Tako jih je opogumljal, naj nikoli ne izgubijo upanja, da bo njihova skupna prihodnost lepša in ameriški sen vsem lažje dosegljiv. Glavno orodje za vzbujanje čustev so bile slikovite metafore, številne anafore in druge retorične figure, ki jih bom podrobno predstavila kasneje.

Logos je v govoru manj zastopan kot etos in patos. Škerlep logos opredeli kot »govornikovo sposobnost racionalne argumentacije, s katero pokaže, da je stališče, ki ga zastopa, edino racionalno glede na obravnavani primer« (Škerlep 2001, 548). Kingova temeljna trditev je, da imajo tudi temnopolti državljani ZDA pravico živeti v svobodi in enakosti. Njegovo trditev bi bilo mogoče izpeljati z dedukcijo: Vsi državljani ZDA imajo pravico živeti v svobodi in enakosti (tako določa ameriška ustava). Temnopolti so državljani ZDA. Torej, tudi temnopolti imajo pravico živeti v svobodi in enakosti. A ker je bila retorična situacija zapletena, se je moral argumentacije lotiti na drugačen način. Ta način se ujema z razlago Toulminovega modela argumentacije: »Izhodišče je govorec, ki z razlogi utemeljuje določeno trditev. Če veljavnost trditve ni samoumevno sprejemljiva brez nadaljne utemeljitve, mora govornik ponuditi razloge za njeno veljavnost. Bolj kot so ti prepričljivi, bolj racionalna in sprejemljiva je zagovarjana trditev« (Škerlep 2001, 553).

Pri utemeljevanju svojega stališča se King sklicuje na Lincolna in njegov podpis razglasa o osvoboditvi sužnjev leta 1863, ki je temnopoltim prinesel upanje v boljše življenje. Takoj pove, da po stotih letih črnci še vedno niso svobodni, da njihovo življenje »še vedno hromijo okovi rasnega razlikovanja in verige diskriminacije«, da živijo v revščini in da se počutijo kot »izgnanci v svoji lastni deželi«. Nato izrazi namen zbrane množice, ki je prišla v prestolnico, da bi državo in še posebej politike spomnila na obljubo, ki so jim jo dali in jo zapisali v ameriško ustavo in deklaracijo o neodvisnosti. Ti dokumenti naj bi vsem državljanom zagotavljali enakost pred zakoni in »neodtujljivo pravico do življenja, svobode in do prizadevanja za srečo«. King poudari, da kljub temu, da jim je država izdala »neveljaven ček«, oni še vedno ne želijo verjeti, »da je banka pravice bankrotirala«. Z anaforo »Sedaj je čas ...« politike poziva k takojšnjemu delovanju, svoje ljudstvo pa opomni, naj demonstrirajo brez izgrediv in naj ne podležejo sovraštvu, temveč naj hodijo skupaj z belimi somišljeniki. King navede kot dodatne razloge za njihovo nezadovoljstvo konkretne primere diskriminacije: policijsko nasilje, segregacija v hotelih in motelih, znaki »Samo za belce«, revne četrti črnškega prebivalstva v mestih. Z njimi jasno pokaže, da za temnopolte državljane ne veljajo enaki zakoni, zato nameravajo z bojem za pravico nadaljevati, dokler bo potrebno.

Bistvo njegove argumentacije je, da sta segregacija in rasna podrejenost črncev v nasprotju s temeljnimi ustavnimi listinami, na katerih temelji njihova država. Le-te zagotavljajo enakost vseh državljanov, a kar se črnškega ljudstva tiče, so to zaenkrat zgolj besede na papirju, kar pa je potrebno takoj spremeniti in preiti od besed k dejanjem.

Za podporo svojemu stališču v nadaljevanju govora občinstvu predstavi svojo retorično vizijo, ki je kolektivna fantazija vseh tistih, ki so se zavzemali za odpravo segregacije in rasne diskriminacije. Z njo vsem pokaže podobo lepše prihodnosti, za katero trdi, da je uresničljiva, a jo je možno doseči le z upoštevanjem pravic in svoboščin vseh državljanov. Takrat bodo vsi živeli v miru in prijateljstvu in svoboda bo donela iz vseh kotičkov njihove države.

Menim, da je bil King v argumentaciji svojega stališča uspešen. To so potrdili odzivi na govor in spremembe odnosa celotne družbe do problema rasne nepravičnosti. Proces je bil sicer počasen, a kljub temu lahko trdimo, da je King prav s tem govorom veliko prispeval k reševanju tega problema.

4.4.3 Retorična situacija v primeru govora *I Have a Dream*

Po Bitzerju so izziv, občinstvo in omejitve, ki vplivajo na retorika, tri osnovne sestavine vsake retorične situacije. Retorična situacija v primeru 17-minutnega govora Martina Luthra Kinga ml. z naslovom *I Have a Dream*, ki ga je predstavil kot zadnji govornik na Pohodu za službe in svobodo 28. avgusta 1963 v Washingtonu, s katerim je nagovoril okrog dvestopetdeset tisoč udeležencev shoda, pa tudi številne poslušalce radijskih postaj ter televizijske gledalce, zagotovo vse tri sestavine vsebuje. Pričujoči govor je dober prikaz retorika, ki se sooči s perečim izzivom, pri tem upošteva obstoječe omejitve in se odloči svoje sanje deliti z občinstvom, v upanju, da mu bodo le-ti njegove sanje pomagali uresničiti.

Retorična situacija v primeru Kingovega govora močno presega svoj prvotni okvir. Že na dan govora je imel King številčno občinstvo, ki se do današnjega dne le še povečuje. Nanj so se in se še vedno odzivajo retorični kritiki, zgodovinarji, politiki, novinarji, učitelji, študenti, ... in tudi glasbeniki. Lansko leto je glasbena založba Sony po dveh letih ponovno izdala pesem z naslovom *One day (Vaantag)* nizozemskega producenta Bakermata, v katerem slišimo najbolj znane dele govora. V Evropi je postala hit in se že nekaj časa vsakodnevno vrti na slovenskih radijskih postajah. Tudi moja diplomska naloga je odziv na Kingovo retorično mojstrovino.

Kingov retorični diskurz je nastal kot odgovor na dolgoletno rasno diskriminacijo v ZDA, ki je po letu 1955 pridobivala vedno nove razsežnosti. Segregacija ter vsakodnevno poniževanje in nasilje nad temnopoltimi so bili povod za miroljubne, a vendar vztrajne proteste. Ta situacija je pripeljala do potrebe po organizaciji protesta večjega obsega. Vsi ti dogodki predstavljajo izziv retorične situacije. Kljub temu da je bil King eden izmed organizatorjev pohoda na Washington, ni bil on tisti, ki je retorično situacijo ustvaril, temveč je bila situacija tista, ki je njega po celem svetu proslavila kot dobrega govornika in odločnega borca za državljanske pravice.

King se je zavedal omejitev in pomembnosti svojega govora, zato se je nanj skrbno pripravil. Da je vedel, da bo moral biti pri svojih besedah zelo previden, lahko preberemo v njegovi avtobiografiji: »Sovražniki rasne pravičnosti niso hoteli, da pridemo. Sovražniki zakonodaje o državljanskih pravicah so nas svarili, naj ne pridemo. Pojavljala so se strašna predvidevanja množičnih neredov in temačna južnjaška namigovanja o povračilu.« (King 2008, 252) Odločil se je, da bo z nazornim opisom preteklega in sedanjega trpljenja svojega ljudstva v belcih, še posebej tistih, ki so imeli v svojih rokah škarje in platno, poskušal vzbuditi razumevanje težke situacije, jim pa tudi jasno povedati, da se morajo zavedati, da so oni krivi za to. Hotel jim je dopovedati, da je to stanje potrebno spremeniti in jim sporočiti, da z uporom ne bodo odnehali, »vse dokler ne bo napočil svetel dan pravice«.

Kljub temu da je svoje ljudstvo pozival k nadaljevanju boja za svoje pravice, jih je tudi opozarjal, da je edina možna pot za doseg cilja nenasilje, čeprav se na svoji poti srečujejo z nepravničnim in dostikrat krutim ravnanjem belcev. Pri tem se naveže na nauk njihove vere, da je »nezasluženo trpljenje odrešilno«. Obenem jih spomni na dejstvo, da niso vsi belci enaki in jih poziva k integraciji:

V postopku pridobivanja položaja, ki nam pripada, ne smemo zagrešiti neprimernih dejanj. Ne poskušajmo potešiti svoje žeje po svobodi s pitjem iz skodelice grenkobe in sovraštva. Naš boj moramo vedno bojevati na visoki ravni dostojanstva in discipline; naš ustvarjalni protest se ne sme sprevreči v fizično nasilje. Znova in znova se moramo dvigniti v veličastne višave, kjer se fizična sila sreča s silo duha. Sijajna nova bojevitost, ki je preplavila črnsko skupnost, nas ne sme privedi do tega, da bi izgubili zaupanje v vse belce, saj so številni naši beli bratje, kakor je jasno tudi iz njihove današnje navzočnosti tukaj, spoznali, da je njihova usoda povezana z našo in da je njihova svoboda neločljivo povezana z našo. Ne moremo hoditi sami. (Antič 2009, 302)

S tem je imel namen belce razbremeniti strahu in jim pokazati, da so njegove metode kot enega izmed vodilnih borcev za enakost sicer res usmerjene v neposredno akcijo, a da pri tem ljudi ne želi nagovarjati k nasilju. Želel jim je tudi sporočiti, da bo posledica upoštevanja pravic in svoboščin temnopoltega prebivalstva prispevala k lepši in srečnejši prihodnosti vseh državljanov in da bodo tako lahko vsi skupaj dosegli in zaživel »ameriški sen«.

Younge v svoji knjigi opisuje okoliščine in dogajanje pred, med in po njegovem nastopu ter odzive ljudi, ki so govor poslušali. Pove, da je bilo pred nastopom med množico že čutiti utrujenost in določeno mero apatije. Na začetku se je King držal pripravljenega besedila, nato pa začel improvizirati. Nekateri trdijo, da ga je na frazo o sanjah spomnila pevka črnskih duhovnih pesmi Mahalia Jackson, sam pa je rekel, da je začutil, da mora svojo vizijo enakosti deliti z občinstvom. Če je govor v ljudeh že na začetku vzbujal pozitiven vtis, je ta sedaj postal še močnejši. Younge pravi, da je z njim prepričal skoraj vse, celo svoje nasprotnike. Kar je ljudi mogoče najbolj prepričalo, je dejstvo, da King ni nagovarjal le črnkega prebivalstva, temveč vse Američane in jim dal upanje v svetlejšo prihodnost.

Bitzer pravi, da so motivi, verovanja in interesi občinstva tudi omejitve, na katere mora biti retorik pozoren, zato jih je potrebno tudi pri analizi retorične

situacije upoštevati. Tolikšna udeležba črnega prebivalstva, ki je presenetila tudi organizatorje, je verjetno pomenila, da so hoteli svojim voditeljem, sotrpinom in belcem, še posebej nasprotnikom in tistim, ki sprejemajo pomembne odločitve v državi, pokazati svojo odločenost in pripadnost svojemu boju za pravico. Nekateri belci so prišli, da bi črnemu ljudstvu pri tem izkazali podporo, veliko pa jih je opazovalo dogajanje z varnega zavetja doma prek radijskih in televizijskih sprejemnikov. Med občinstvom pa so bili tudi tisti, ki so pazljivo spremljali vsako besedo, da bi dobili kakšne obremenjujoče dokaze.

Današnje občinstvo govor lahko uporablja v izobraževalne namene ali se nanj nanaša, ko se sooča z nekim drugim izzivom, katerega želi spremeniti. Mnogim pa še vedno predstavlja upanje v lepšo prihodnost in ga poslušajo ali berejo, da jih njegovo sporočilo potolaži in jim vlije nove moči.

Drugi del omejitev, ki jih predstavlja retorik sam s svojim značajem in se kažejo prek njegovih strategij prepričevanja tj. etosa, patosa in logosa, sem podrobneje predstavila v poglavju, kjer sem govor analizirala z vidika elementov klasične retorike.

V svojem retoričnem diskurzu je King odlično ujel pravi trenutek (kairos) in z govorom zaokrožil dogajanje tistega dne. K temu je pripomoglo več dejavnikov: samo prizorišče dogajanja, ogromno občinstvo, vzdušje in medijska pokritost.

Kadarkoli želim opisati vpliv Kingovega govora na občinstvo, pa naj bo to v takratni ali sedanji situaciji, se spomnim besed Edwina Blacka: »Pokažite mi človeka, ki sliši ta govor in ni pretresen v dno duše, in jaz vam bom pokazal človeka, čigar duša globine sploh nima.« (Osborn v Leff in Kauffeld 1986, 160)

Odzive na govor ter njegove posledice sem podrobneje predstavila že v poglavju z naslovom *Odzivi na govor in njegove posledice*. Naj zaključim s trditvijo, da je govor zagotovo posledično vplival na določeno spremembo izziva. Nekaj posledic je bilo čutiti že kmalu, a boj črncev za državljanske pravice in enakopravnost je trajal še vrsto let. A ker Kingova vizija predstavlja ideal, bo izziv verjetno vedno obstajal.

4.4.4 Retorična analiza s pomočjo analize fantazijske teme

Posamezni kritiki Bormannove teorije so mu med drugim očitali, da uporabnikom njegove metode ni podal zadosti orodij za uspešno analizo. To je v naslednjih objavah skušal popraviti, pri tem pa so mu pomagali tudi tisti, ki so se z njegovo metodo ukvarjali. Tako sta Shields in Preston objavila naslednje domneve, ki so nam pri uporabi metode analize fantazijske teme v pomoč (Shields in Preston 1985, 102–103):

- ljudje z vpletenostjo v različne vrste komunikacije simbolično ustvarjajo skupen pogled na svet, ki ni nujno objektivni
- skupen pogled na svet najlažje analiziramo z identifikacijo posameznih fantazijskih tem
- v fantazijskih temah najdemo pomen, čustva in motiv za delovanje, kar kritiku omogoča povezati posameznikovo retorično vizijo in njegovo vedenje
- z veriženjem fantazijskih tem ljudje ustvarijo dovršen pogled na svet, ki je poln junakov, negativcev, zanimivih zgodb in opisov; to pripomore k ohranjanju in razširjanju njihove retorične vizije
- o istih temah obstajajo različne retorične vizije, ki so si lahko nasprotni

Številčnost občinstva in dobra medijska pokritost pohoda sta dokaz, da so se določene fantazijske teme med tedanjim občinstvom že predhodno verižile (o tem so se pogovarjali, poslušali in gledali prek medijev, nekateri so sodelovali v različnih gibanjih, kjer so se udeleževali protestov, ...). Iz tega lahko sklepamo, da je že prišlo do simbolnega zблиževanja. Ker je občinstvo raznoliko, se njihove retorične vizije med seboj razlikujejo in nasprotujejo. King se je tega zavedal, zato se je namenil, da bo različne poglede povezal v skupno vizijo, v kateri bodo lahko vsi našli skupne točke.

Govor je začel s prvo fantazijsko temo, ki je od dejanskega časa govora oddaljena približno sto let v preteklost, katere »dramatis personae« je bivši predsednik države Abraham Lincoln, ki je takrat podpisal razglas o odpravi suženjstva. King ga je označil kot »velikega Američana« in mu s tem podelil

status junaka. Prav tako je kot junake navedel »graditelje« države, ki so sprejeli ameriško ustavo in podpisali listino človekovih pravic. Sredstva odobritve v tej temi so ustava, razglas in listina človekovih pravic. Kingov motiv je prikazati, da je diskriminacija protizakonita.

Druga fantazijska tema je zelo široka in jo King opisuje skozi celoten prvi del govora. To fantazijsko temo predstavlja sedanja situacija temnopoltih Američanov, ki še vedno trpijo »*pod okovi rasnega razlikovanja in verig diskriminacije*«. Prikazani so kot trpeči junaki, ki dostojanstveno in pogumno prenašajo podcenjevanje, prezir ter nepravilno in dostikrat nasilno ravnanje belcev. Kot pozitivne osebe omeni tudi belce, ki jih v boju za pravico podpirajo. Glavnega negativca predstavlja država, ki ne spoštuje svoje zakonodaje in se ne odziva na probleme rasizma, temveč ga tudi sama širi. King v govoru belcev niti enkrat samkrat neposredno ne označi kot negativcev, vendar se nanaša na celotno družbo. Kot negativce izpostavi še policijo, guvernerja Alabame ter posamezne zvezne države, kjer so temnopolti tarče najhujšim primerom rasnega razlikovanja. Prizorišče te teme je zelo veliko in predstavlja ozemlje celotnih Združenih držav Amerike. Z uporabo te teme skuša King vplivati predvsem na moralni čut neopredeljenega občinstva in v njih vzbuditi sočutje, odgovornost in zavedanje, da tako ravnanje ni etično.

Naslednja fantazijska tema prikazuje nujnost boja proti rasni diskriminaciji in segregaciji. Z vzpodbujanjem k aktivnemu, a nenasilnemu uporju King želi svoje ljudstvo prepričati, da na poti do pravice ne smejo odnehati, četudi pri tem naletijo na odpor. Belcem pa želi pokazati njihovo nezadovoljstvo in odločenost, da se bodo za svoje pravice borili, dokler bo potrebno. Oboje pa opominja, da sta njihova svoboda in usoda tesno povezani, zato morajo sodelovati. Glavne osebe v tej temi so temnopolti, ki jim King pripisuje odločenost in bojevitost. Pravica je v tej fantazijski temi kot višja sila sredstvo odobritve.

Zaključek govora in njegovo glavno sporočilo pa temelji na Kingovi osebni retorični viziji, ki jo je ustvaril zaradi potrebe po zedinjenju naroda. Vizija zaobjema vpogled v idealno družbo, ki zagovarja vrednote pravičnosti, svobode in enakosti, s tem pa živi svoj ameriški sen. V njej pripoveduje zgodbo o deželi,

v kateri bodo »vsi božji otroci« »skupaj sedli za mizo bratstva«, pod pogojem, da bodo »pustili svobodi, da zadoni«. Vizija vključuje celotno ozemlje ZDA in vse njene državljane, ki predstavljajo njene glavne junake. Kot junake v vizijo vključi tudi svoje otroke, katerim ljudstvo »ne bo sodilo po barvi kože, temveč po njihovem značaju«. Z vključitvijo celotne dežele in vseh njenih prebivalcev želi King pokazati, da njegov namen ni razlikovati, temveč povezovati. Glavno sredstvo odobritve je svoboda.

Glede na delitev retoričnih vizij v žanre, ki sem jo navedla v teoretičnem delu, bi Kingovo retorično vizijo lahko umestila v socialni in pravični žanr, saj se zavzema za svobodo in enakost, ki predstavljata višje dobro.

Na podlagi analize fantazijskih tem in retorične vizije v govoru ter kasnejših odzivov nanj lahko sklepamo, da je King primerno odgovoril na izziv, da je bil njegov motiv nesebičen in je želel s povezovanjem ljudi doseči višji cilj. Njegov govor ni ponudil le kratkoročnih fantazijskih tem, temveč se je izkazal za zelo daljnosežnega. Danes gledamo na govor kot na ključni dogodek v sagi zgodovinskega boja temnopoltih Američanov za svoje pravice ter kot trenutek, ko se je v vsem narodu začela prebujati zavest, da so pravični in dobri medsebojni odnosi ključnega pomena za uspeh celotne družbe.

Ko stopimo v stik z neko retorično vizijo in se z njo poistovetimo, postanemo del njene retorične skupnosti. V primeru govora *I Have a Dream* se retorična skupnost še vedno širi in vesela sem, da sem s svojo diplomsko nalogo k temu malce doprinesla tudi jaz.

4.4.5 Stilna analiza govora

Stilna analiza se ukvarja z različnimi ravnmi besedila in v njem išče slovniške, evfonične in semantične značilnosti (Kmecl 1996, 43). Retorična analiza stila se razlikuje od literarne analize v svojih ciljih in metodah. Uporablja se za identifikacijo posebnih značilnosti besedila ali avtorja, ki jih lahko nato za podobne namene uporabijo bodoči avtorji in tako dosežejo podobno stopnjo prepričljivosti pri občinstvu kot jih je prvotno besedilo. Od antične retorike naprej

je bil namen retoričnih kritikov ugotavljati učinkovitost jezikovne izbire, medtem ko je bil njihov glavni cilj naučiti govornike, kako prepričljivo uporabljati jezik (Fahnestock 2011, 12–13).

Stil Kingovega govora je visoki, kar gre v določeni meri pripisati njegovemu poklicu, saj so baptistični duhovniki znani po uporabi le-tega. V svojih govorih je pogosto navajal citate iz Svetega pisma, saj je bil njegov namen biblično sporočilo približati zatiranim, katerim je želel Boga prikazati kot predstavnika pravičnosti in svobode, ki jih bo osvobodil spon rasizma, vojne in revščine (Miller 2012, 171). Kot pastor je imel dobro izobrazbo in veliko izkušenj z govorjenjem pred množico, zato je znal govor ustrezno prilagoditi situaciji in raznolikemu občinstvu, saj se je zavedal, da mora biti razumljiv tako izobražencem kot tudi preprostem ljudstvu ter da mu mora uspeli nagovoriti tako tiste, ki se borijo za isto stvar, še bolj pa tiste, ki so neopredeljeni ali na nasprotni strani. James A. Forbes, protestantski duhovnik iz New Yorka, je dejal, da je King s svojim čarobnim ritmom in glasom nagovarjal razum in čustva svojega občinstva, njegove pridige in govori pa so »vsebovali podobe, ki so prevzele domišljijo duha« (Martin 2006).

V govoru *I Have a Dream* je zanimivo pogledati izbor besed, ki so v govoru najpogosteje uporabljene. Svobodo King omeni kar dvajsetkrat, sanje enajstkrat, narod desetkrat, pravico pa osemkrat. Iz teh besed že lahko povzamemo vsebino in namen njegovega sporočila. Pomembni so tudi zaimki, ki jih uporablja: prvo osebo množine *mi* uporabi kar tridesetkrat, svojilni zaimek *naš* sedemnajstkrat, *jaz* štirinajstkrat, medtem ko *ti* ali *vi* le osemkrat. Uporaba osebnih in svojilnih zaimkov v prvi osebi množine (vključujoči zaimek *mi*) ima posebno moč pri prepričevanju, saj govorec prek njih z občinstvom vzpostavi poseben odnos in jim daje občutek vključenosti (Fahnestock 2011, 284). Tako King občinstvu zagotavlja, da v boju niso sami in da jim stoji ob strani oziroma jih vodi na poti do pravice. Želi jih prepričati, naj bodo tudi sami, prav tako kot je on, neomajni v veri v pravičnejši jutri.

Pri vsakem govoru, naj bo to javni govor ali zasebni pogovor med dvema znancema, ni pomembna le vsebina, ki jo govorec sporoča (verbalna

komunikacija), temveč tudi neverbalna komunikacija, kamor spadajo mimika obraza, kretnje, drža telesa in glas (ritem, intonacija, glasnost). King je govor začel počasi, z glasom in premori je poudarjal vsebino in posamične besede, ob anaforah pa je ritem stopnjeval. Okrajšanih oblik (I'm, We're, ...) ni uporabljal, saj je pri uporabi daljše oblike večji poudarek na izgovorjavi. Od trenutka, ko se je odločil opustiti vnaprej pripravljen tekst in nadaljevati spontano, je na posnetku opaziti in slišati, da je svoje sporočilo podajal strastneje in glasneje. Proti koncu govora je stopnjeval svoj tempo, spremenil telesno držo, da je vzbujal občutek, da je postal višji, nekajkrat je dvignil roke v zrak in ves čas ohranjal očesni stik z občinstvom. Njegova samozavest je postala otipljiva, občinstvo pa še bolj odzivno na njegove besede. Tako spontani del govora ni bil več zgolj govor, temveč se je spremenil v vzneseno pridigo, ki je občinstvo potegnila v svoj vrtinec.

V govoru *I Have a Dream* je nemogoče prezreti Kingov slikovit jezik, ki vsebuje raznolike in številčne retorične figure, katerih se je poslužil, da je lažje prepričal svoje občinstvo. Quinn pravi, da retorične figure omogočajo brezmejne možnosti uporabe, saj lahko z njimi jezik naredi, karkoli želimo in da vsaj kakšen Shakespeare to zna, ostalim pa prepoznavanje retoričnih figur pomaga videti, kako to naredi in kako bi lahko to uspelo tudi nam (Quinn 1982, 2). King je gotovo eden izmed tistih, ki je obrt rokovanja z retoričnimi figurami dobro obvladal, kot je razvidno iz nadaljevanja naloge.

O retoričnih figurah sem nekaj pisala že v poglavju o tretjem kanonu klasične retorike. Teorija retoričnih figur včasih loči med retoričnimi figurami in tropi. Smolej in Hriberšek sta po sistemu literarne teorije Janka Kosa retorične figure obravnavala le s tem poimenovanjem in nista ločila med njima. Tako sta jih razdelila v pet skupin, in sicer v figure zamenjave (metafora, h kateri spada tudi komparacija ali primera, sinekdoha, metonimija, alegorija, ...), figure dodajanja (geminacija, anafora, epifora, polisindeton, asindeton, ...), figure odzemanja (elipsa), figure premeščanja ter miselne figure (retorično vprašanje, apostrofa, oksimoron, ...) (Smolej in Hriberšek 2006, 5). V analizi bom predstavila še nekaj drugih figur, ki jih avtorja nista omenjala, a so za sporočilo govora tudi pomembne.

Z uporabo **metafore**, ki pomeni rabo besede v prenesenem pomenu, govornik svoje besede stilistično polepša, še pomembnejša pa je njena retorična funkcija, saj prek nje lažje vpliva na misli in dejanja svojega občinstva. Kritika metafore je ena izmed možnih načinov analize retoričnega dela. O njej pišeta Burkholder in Henry, ki sta za svoj primer izbrala prav govor *I Have a Dream*. V Kingovem govoru lahko najdemo preko trideset metafor, nekatere pa izstopajo po svoji pomembnosti, saj opisujejo podobne ideje. Metafore sestavljajo enotno vizijo, saj predstavljajo pot iz temne preteklosti v svetlo prihodnost ter prehod s slabega družbenega in ekonomskega položaja črnih prebivalcev Amerike na dobrega, ko bodo živeli v svobodni in pravični družbi (Burkholder in Henry 2009, 104).

Z naslednjimi metaforami King slika podobe težke preteklosti in sedanosti ter trpljenja ameriških črncev: »*plameni uničujoče krivice*«⁸, »*dolga noč ujetništva*«⁹, »*okovi rasnega razlikovanja*«¹⁰, »*veriga deskriminacije*«¹¹, »*samoten otok revščine sredi prostranega oceana gmotne blaginje*«¹², »*viharji policijskega nasilja*«¹³, »*vročina nepravice in zatiranja*«¹⁴, »*temna in pusta dolina rasnega razlikovanja*«¹⁵, »*živi pesek rasne nepravčnosti*«¹⁶, »*čaša zagrenjenosti in sovraštva*«¹⁷, »*nevihte preganjanja*«¹⁸, »*gora obupa*«¹⁹. S pomočjo njih želi vsem ljudem predstaviti njihovo stanje, v belcih pa prebuditi razumevanje, sočutje, pa tudi občutek krivde in sramu.

Optimistično in svetlo prihodnost opisujejo naslednje metafore: »*svetel dan pravice*«²⁰, »*miza bratstva*«²¹, »*oaza svobode in pravice*«²², »*kamen upanja*«²³,

---

⁸ »flames of withering injustice«

⁹ »the long night of their captivity«

¹⁰ »the manacles of segregation«

¹¹ »the chains of discrimination«

¹² »a lonely island of poverty in the midst of a vast ocean of material prosperity«

¹³ »the winds of police brutality«

¹⁴ »the heat of injustice«

¹⁵ »the dark and desolate valley of segregation«

¹⁶ »the quicksands of racial injustice«

¹⁷ »the cup of bitterness and hatred«

¹⁸ »the storms of persecution«

¹⁹ »the mountain of despair«

²⁰ »the bright day of justice«

»dežela romarskega ponosa«²⁴, »lepa simfonija bratstva«²⁵. Z njimi King zaključuje svoj govor, z namenom prikazati, da je z rasno enakopravnostjo in sodelovanjem takšno vizijo možno uresničiti.

V naslednjih dveh povedih se pojavijo štiri metafore, ki sledijo druga drugi in predstavljajo prehod iz sedanjega slabega stanja v boljše, svetlejšo prihodnost: »Sedaj je čas, da se dvignemo iz temne in puste doline rasnega razlikovanja na s soncem obsijano pot rasne pravičnosti. Sedaj je čas, da se naš narod povzdigne iz živega peska rasne nepravčnosti na trdno skalo bratstva.«²⁶ Metafore teme in svetlobe občinstvo nagovarjajo, da je potrebno nekaj storiti, da pride iz teme na svetlobo. V govoru uporabi tudi razširjeno metaforo neveljavnega čeka, ki je Američanom kot državljanom kapitalistične družbe takoj razumljiv. Z njo nazorno pokaže, da je država temnopolte ogoljufala.

Naslednja figura, ki jo je King v govoru za obogatitev svojega stila pogosto uporabil, je **okrasni pridevek ali pridevniška metafora**. Le-ta slikovno pokaže bistveno lastnost nekega predmeta. Po pomenu, ki ga imajo v govoru, jih lahko razdelimo v dve skupini, in sicer nekatere opisujejo težko situacijo (»grozljive razmere«²⁷, »tesne celice«²⁸), druge pa imajo pozitivnejši pomen (»veličastne besede«²⁹, »sveta obveznost«³⁰, »poživljajoča jesen«³¹, »ustvarjalni protest«³², »veličastne višine«³³, »sijajna nova bojevitost«³⁴, »mogočne gore«³⁵, »čudežni vrhovi«³⁶).

---

²¹ »the table of botherhood«

²² »an oasis of freedom and justice«

²³ »a stone of hope«

²⁴ »land of the Pilgrim's pride«

²⁵ »a beautiful symphony of brotherhood«

²⁶ »Now is the time to rise from the dark and desolate valley of segregation to the sunlit path of racial justice. Now is the time to lift our nation from the quicksands of racial injustice to the solid rock of brotherhood. «

²⁷ »a shameful condition«

²⁸ »narrow jail cells«

²⁹ »magnificent words«

³⁰ »sacred obligation«

³¹ »Invigorating autumn«

³² »creative protest«

³³ »majestic heights«

³⁴ »marvellous new militancy«

³⁵ »mighty mountains«

³⁶ »prodigious hilltops«

Pod metafore spada tudi **poosebitev ali personifikacija**, s katero poosebimo živali, neživa bitja in pojme ter jim pripišemo človeške lastnosti. King je poosebil Ameriko in pri tem mislil na celotno ameriško družbo, ki »glede temnopoltih prebivalcev te zadolžnice ni upoštevala«³⁷ in jim je »izdala neveljaven ček«³⁸. Zori, ki je že sama po sebi nekaj pozitivnega, je dodal radost, ki izraža človeško čustvo veselja (»radostna zora«³⁹). V naslednji poosebitvi pravi, da je »njihova usoda povezana z našo in da je njihova svoboda neločljivo povezana z našo«⁴⁰. Ta povezanost usod se dejansko nanaša na povezanost med ljudmi.

King uporabi tudi **primero ali komparacijo**, ki je besedna zveza, ki primerja dve stvari zaradi neke skupne lastnosti. Smolej in Hriberšek jo obravnavata pod metaforo (Smolej in Hriberšek 2006, 25). Tudi prek nje govornik približa svoje ideje občinstvu. King jo prvič uporabi, ko govori o podpisu deklaracije o neodvisnosti, katerega označi kot »velik svetilnik«⁴¹, ki je »zasvetil kot radostna zora, ki je končala dolgo pot ujetništva«⁴². Zora pomeni prihod dneva in konec teme, zmago svetlobe nad temo in izraža nekaj zelo pozitivnega. A že ob naslednji povedi vse veselje skopni, ko pove, da sto let po podpisu črnci še ne živijo tako, kot jim je bilo v deklaraciji zagotovljeno. V naslednji primeri pravi, da »črnci kot izgnanec v svoji lastni deželi životari v odmaknjenih delih svoje družbe«⁴³, in z njo izraža protislovje ter žalostno resnico. Sredi govora, ko črnce nagovarja k nadaljevanju svojega boja proti diskriminaciji, belce pa pred tem svari, pravi, da ne bodo zadovoljni, »dokler ne bo pravica pritekla kot vodovje, poštenost pa kot mogočen vodni tok«⁴⁴.

V govoru King Abrahama Lincolna označi kot »velikega Američana«⁴⁵ in s tem izrazi svoje spoštovanje do njega ter mu pripiše zasluge za vse, kar je naredil

---

³⁷ »America has defaulted on this promissory note, insofar as her citizens of color are concerned. «

³⁸ »...has given the Negro a bad check«

³⁹ »joyous daybreak«

⁴⁰ »...their destiny is tied with our destiny /.../ their freedom id inextricably bound to our freedom«

⁴¹ »a great beacon light of hope«

⁴² »It came as a joyous daybreak to end the long night of their captivity.«

⁴³ »... the Negro is still languished in the corners of American society and finds himself an exile in his own land.«

⁴⁴ »... until justice rolls down like waters, and righteousness like a mighty stream.«

⁴⁵ »a great American«

za črnsko ljudstvo. To figuro imenujemo **metonimija**, za katero je značilno »poimenovanje določenega pojma z izrazom za kak drug, predmetno, količinsko povezan pojem« (SSKJ). Naslednji metonimiji sta zemljepisni imeni. Mesto Stone Mountain v zvezni državi Georgia predstavlja simbol ameriškega juga, saj je bil tam leta 1915 ponovno ustanovljen KU Klux Klan, država Mississippi pa je omenjena zaradi najhujših primerov rasizma v ZDA.

Sinekdoha je »besedna figura, pri kateri se celota poimenuje z njenim delom« (SSKJ). King jo je uporabil v misli, da se bodo vsi božji otroci lahko držali za roke. To držanje rok izraža prijateljsko gesto, ki predstavlja le del ideje o prijateljstvu. Naslednja pa je izražena, ko omenja hribe in krtine zvezne države Mississippi in s tem misli na celotno državo.

Od figur dodajanja, ki jih Smolej in Hriberšek omenjata, je King uporabil le anaforo. **Anafora** je ponovitev besede ali besedne zveze na začetku verza. Pogosto ponavljanje besednih zvez pri občinstvu vzbuja močne občutke, od takih, ki črnce opogumljajo in belce malce strašijo, do tistih, ki vsem vlivajo upanje. To potrdi tudi Kmecl, ko pravi, da ponavljanje krepi ritem zvočno in pomensko, saj govorec skuša s ponavljanjem pri občinstvu doseči učinek na čustveni osnovi (Kmecl 1995, 94). Z njo govornik vzpostavi nekakšen vzorec, prek katerega v občinstvu ustvari pričakovanje (Fahnestock 2011, 230). King je v govoru uporabil kar osem anafor, in sicer sledečih: »*Sto let pozneje*«⁴⁶ (4x), »*Ne želimo verjeti, ...*«⁴⁷ (2x), »*Sedaj je čas, ...*«⁴⁸ (4x), »*Ne moremo biti zadovoljni, dokler ...*«⁴⁹ (4x), »*Vrnite se ...*«⁵⁰ (6x), »*S to vero ...*«⁵¹ (3x), »*Naj zadoni svoboda ...*«⁵² (10x), ter najbolj znamenito in največkrat citirano »*Sanjam, ...*«⁵³, ki se ponovi kar osemkrat.

Sanjam, da se bo ta narod nekega dne dvignil in v pravem pomenu zaživel svojo veroizpoved: »Te resnice imamo za samoumevne: da so vsi ljudje ustvarjeni enaki.«

---

⁴⁶ »One hundred years later...«

⁴⁷ »We refuse to believe...«

⁴⁸ »Now is the time...«

⁴⁹ »We can never be satisfied...«

⁵⁰ »Go back to...«

⁵¹ »With this faith...«

⁵² »Let freedom ring...«

⁵³ »I have a dream...«

Sanjam, da bodo nekega dne na rdečih hribih Georgie sinovi nekdanjih sužnjevc in sinovi nekdanjih sužnjelastnikov lahko skupaj sedli za mizo bratstva.

Sanjam, da se bo nekega dne celo zvezna država Mississippi, puščavska mrtva dežela, v kateri žge vročina nepravice in zatiranja, spremenila v oazo svobode in pravice.

Sanjam, da bodo moji štirje otroci nekega dne živeli sredi ljudstva, ki jih ne bo sodilo po barvi kože, temveč po njihovem značaju.

Danes sanjam.

Sanjam, da bo nekega dne celo Alabama s svojimi brutalnimi rasisti in guvernerjem, s čigar ustnic curljajo besede kot so »vmešavanje« in »razveljavitev«, postala kraj, kjer bodo lahko mali črni dečki in črne deklice podali roke belim dečkom in belim deklicam kot sestre in bratje.

Danes sanjam.

Sanjam, da bo nekega dne vsaka dolina dvignjena, vsak hrib in grič pa znižan, da bodo grebeni ravnina, da bo ravno, kar je vijugasto, in »razodelo se bo Gospodovo veličastvo in videlo ga bo hkrati vse človeštvo«.⁵⁴

Hansen to anaforo označi kot vizijo prenovljene Amerike, ki je osredotočena na države Juga, v njej pa King v bibličnem jeziku opisuje zmago gibanja za državljske pravice in jo enači s prihodom božjega kraljestva (Hansen 2003, 157).

King nekje na sredi govora uporabi **retorično vprašanje z odgovorom**. Ta retorična figura spada med miselne figure. King na vprašanje »*Kdaj boste zadovoljni?*«⁵⁵ ponovno odgovori z anaforo. V njej našteva razne krivice, ki se črncem vsakodnevno dogajajo.

Ne moremo biti zadovoljni, dokler naša telesa, težka od utrujenosti zaradi poti, ne morejo dobiti postelje v motelih ob avtocestah in v hotelih v mestih. Ne moremo biti zadovoljni, dokler je vsa mobilnost črnca zgolj selitev iz manjšega geta v večjega. Ne moremo biti zadovoljni, dokler sta našim otrokom odvzeta identiteta in dostojanstvo z

---

⁵⁴ »I have a dream that one day this nation will rise up and live out the true meaning of its creed: "We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal."

I have a dream that one day on the red hills of Georgia, the sons of former slaves and the sons of former slave owners will be able to sit down together at the table of brotherhood.

I have a dream that one day even the state of Mississippi, a state sweltering with the heat of injustice, sweltering with the heat of oppression, will be transformed into an oasis of freedom and justice.

I have a dream that my four little children will one day live in a nation where they will not be judged by the color of their skin but by the content of their character.

I have a *dream* today!

I have a dream that one day, down in Alabama, with its vicious racists, with its governor having his lips dripping with the words of "interposition" and "nullification" -- one day right there in Alabama little black boys and black girls will be able to join hands with little white boys and white girls as sisters and brothers.

I have a *dream* today!

I have a dream that one day every valley shall be exalted, and every hill and mountain shall be made low, the rough places will be made plain, and the crooked places will be made straight; "and the glory of the Lord shall be revealed and all flesh shall see it together."

⁵⁵ »When will you be satisfied?«

napisi: »Samo za belce«. Ne bomo zadovoljni vse dotlej, dokler črnc v Misisipiju ne bo mogel voliti in dokler bo črnc v New Yorku menil, da ni ničesar, za kar bi volil. Ne, ne, nismo zadovoljni in tudi ne bomo, dokler ne bo pravica pritekla kot vodovje, poštenost pa kot mogočen vodni tok.⁵⁶

S to figuro King občinstvu konkretno predstavi, katere cilje želijo doseči. S tem pri občinstvu ponovno vzbuja sočutje, sram, lahko tudi strah, saj njegov odgovor jasno nakazuje njihovo odločenost, da se bodo za svoje pravice borili do konca.

V govoru se pojavi tudi **oksimoron** ali bistrourni nesmisel in je »besedna figura iz dveh izključujočih se pojmov« (SSKJ). Primer tega je »*izgnanec v lastni državi*«⁵⁷, ki nazorno opiše občutke temnopoltih državljanov.

Glasovne figure so pomembne za ustvarjanje ritma in melodije, kar je še posebej pomembno pri poeziji in govorih. King je uporabil **asonanco** ali samoglasniški stik, kjer gre za ponavljanje samoglasnikov (»*dignity and discipline*«) ter **aliteracijo** ali soglasniški stik, kjer se besede začenjajo z istimi soglasniki. Pri obeh navajam primere v angleščini, ker se pri prevodu v slovenščino izgubijo: »*come to our nation's capital to cash a check*«, »*the dark and desolate valley*«, »*sweltering summer*«, »*dignity and discipline*«, »*marvelous new militancy*«, »*trials and tribulations*«, »*today and tomorrow*«, »*by the color of their skin but by the content of their character*«. Kmecl pravi, da »ponavljanje tonov učinkuje na človeka pač z logiko glasbe: računa na človekovo čutnost in čustvenost, ne na razum« (Kmecl 1995, 98).

Tudi **aluzija** je ena izmed figur, ki se jih King posluži za večjo prepričljivost svojih argumentov. Prva je nanašanje na govor predsednika Abrahama Lincolna (*Gettysburg Address*), ki je svoj nagovor začel z besedami »Four score and seven years ago«, King pa s »Five score years ago«. Govor je tudi poln

---

⁵⁶ »We can never be satisfied as long as the Negro is the victim of the unspeakable horrors of police brutality. We can never be satisfied as long as our bodies, heavy with the fatigue of travel, cannot gain lodging in the motels of the highways and the hotels of the cities. We cannot be satisfied as long as the negro's basic mobility is from a smaller ghetto to a larger one. We can never be satisfied as long as our children are stripped of their self-hood and robbed of their dignity: "For Whites Only." We cannot be satisfied as long as a Negro in Mississippi cannot vote and a Negro in New York believes he has nothing for which to vote. No, no, we are not satisfied, and we will not be satisfied until "justice rolls down like waters, and righteousness like a mighty stream."«

⁵⁷ »an exile in his own land«

aluzij na sveto pismo (npr. »razodelo se bo Gospodovo veličastvo in videlo ga bo hkrati vse človeštvo«⁵⁸, »... dokler ne bo pravica pritekla kot vodovje, poštenost, pa kot mogočen vodni tok«⁵⁹, ...). V naslednji se nanaša na ameriško deklaracijo o neodvisnosti, ki predstavlja obljubo, »da bodo vsem ljudem zagotovljene neodtujljive pravice do življenja, svobode in do prizadevanja za srečo«⁶⁰, citira pa tudi dele črnskih duhovnih pesmi in z eno izmed njih zaključi svoj govor: »Končno svobodni! Končno svobodni! Hvala vsemogočnemu Bogu, končno smo svobodni!«⁶¹. Uporaba aluzije utrdi pomen njegovega sporočila, saj prek njih ljudem pokaže, da njegove ideje temeljijo na oprijemljivih dokazih iz preteklosti ali na njihovi veri.

Pri **paralelizmu** ali vzporednosti je isti pojem opisan z različnimi izrazi, da postane ideja še bolj razumljiva. V citatu »Ko bomo pustili svobodi, da zadoni, da zadoni iz **vsake** vasi in **vsakega** zaselka, iz **vsake** zvezne države in **vsakega** mesta, bomo lahko pospešili prihod tistega dne, ko se bodo **vs**i božji otroci, črni in beli, Judi in Nejudi, protestanti in katoliki, lahko prijeli za roke /.../«⁶² se skrivata kar dva paralelizma. Prvi je pri naštevanju različnih naselbin, drugi pa pri naštevanju ljudi, s katerim pokaže, da smo si vsi ljudje enaki, ne glede na barvo kože ali veroizpoved. Na ta način v svoje argumente vključi celotno ozemlje države in vse njene prebivalce, kar ima združevalno funkcijo.

Stopnjevanje ali klimaks je »besedna figura, ki stopnjuje učinek povedanega z navajanjem pomensko vedno močnejših besed, izrazov« (SSKJ). Primer stopnjevanja je v naslednjih besedah »S to vero bomo lahko skupaj delali, molili, se bojevali, šli v ječo, se skupaj dvignili za svobodo, /.../«⁶³. Prek te figure King občinstvo prepričuje, da bodo z zaupanjem in močno vero v pravičnejši jutri lahko dosegli, karkoli bodo želeli.

---

⁵⁸ »... and the glory of the Lord shall be revealed and all flesh shall see it together.«

⁵⁹ »... until justice rolls down like waters, and righteousness like a mighty stream.«

⁶⁰ »...all men, yes, black men as well as white men, would be guaranteed the "unalienable Rights" of "Life, Liberty and the pursuit of Happiness" «

⁶¹ »Free at last! Free at last! Thank God Almighty, we are free at last!«

⁶² »...when we allow freedom ring, when we let it ring from **every** village and **every** hamlet, from **every** state and **every** city, we will be able to speed up that day when **all** of God's children, black men and white men, Jews and Gentiles, Protestants and Catholics, will be able to join hands/.../«

⁶³ »With this faith, we will be able to work together, to pray together, to struggle together, to go to jail together, to stand up for freedom together, /.../«

Kot zadnjo uporabljeno retorično figuro bom navedla **antitezo**, v kateri sta dve nasprotujoči ideji namerno postavljeni druga ob drugo, da prek njunega nasprotja govornik predstavi svoj argument (Fahnestock 2011, 232). V govoru jih je obilo:

- »samoten otok revščine« : »prostran ocean gmotne blaginje«⁶⁴;
  - »temna in pusta dolina rasnega razlikovanja« : »s soncem obsijana pot rasne pravičnosti«⁶⁵;
  - »živ pesek rasne nepravičnosti« : »trdna skala bratstva«⁶⁶;
  - »gora obupa« : »kamen upanja«⁶⁷;
  - »rezka nesoglasja« : »lepa simfonija bratstva«⁶⁸;
  - »barva njihove kože« : »vsebina njihovega značaja«⁶⁹ (King 2008, 257);
  - »vročina nepravice in zatiranja« : »oaza svobode in pravice«⁷⁰;
  - »soparno poletno ozračje« : »poživljajoča jesen svobode in enakopravnosti«⁷¹.
- S temi nasprotji King prikaže položaj črnškega ljudstva.

Pričujoči seznam retoričnih figur v govoru je res obširen, še posebej, če se zavedamo, da je govor trajal le sedemnajst minut. Zagotovo lahko trdim, da je govor mojstrovina, ne le zaradi svojega sporočila, temveč tudi zaradi lepote govornikovega stila.

Martin Luther King ml. je bil vrhunski stilist in če ima kdo od sedanjih govornikov ali tistih, ki še prihajajo, željo, da bi ga presegel, ima pred seboj izjemno težko, če ne celo nemogočo nalogo.

---

⁶⁴ »a lonely island of poverty : a vast ocean of material prosperity«

⁶⁵ »the dark and desolate valley of segregation : the sunlit path of racial justice«

⁶⁶ »the quicksands of racial injustice« : »the solid rock of brotherhood«

⁶⁷ »the mountain of despair« : »a stone of hope«

⁶⁸ »the jangling discords of our nation« : »a beautiful symphony of brotherhood«

⁶⁹ »the color of their skin« : »the content of their character«

⁷⁰ »the heat of oppression« : »an oasis of freedom and justice«

⁷¹ »sweltering summer« : »an invigorating autumn of freedom and equality«

5 SKLEP

Nekoč nam je dr. Mirko Jurak na predavanju iz angleške književnosti dejal, da vrednost književnega dela lahko ocenjujemo glede na to, če bo njegova tema aktualna tudi za prihodnje generacije, kajti največja umetniška dela so brezčasna, saj ne temeljijo le na kakovosti, ampak predvsem na pomembnosti svoje teme za zgodovinski in družbeni kontekst. To zagotovo velja za pričujoči govor, ki predstavlja glas retorika, ki nas kliče k delovanju za boljši jutri in pri tem ne zagovarja sebičnih interesov, temveč deluje v dobro vseh.

Menim, da sem s svojim diplomskim delom potrdila svojo tezo. Govora se ljudje najbolj spominjajo prav zaradi retorične vizije, ki jo je v njem uporabil, saj jih je z njo najbolj prepričal. Njegovo sporočilo nas še vedno nagovarja in ga lahko prenesemo na mnoge nepravilnosti in krivice, ki se dogajajo vsepovsod po svetu. Danes, ko se razlike med sloji povečujejo, ko je mnogo ljudi brezposelnih, ko prek medijev kar dežujejo novice o terorizmu, korupciji, goljufijah in grabežljivosti tistih na položajih, nam govor lahko spet vlije moč in upanje na boljšo prihodnost. Naj bo sedanja situacija še tako črna, nam upanja in sanj po pravičnejšem jutri nihče ne more vzeti. Ne smemo pa pričakovati, da se bodo uresničile kar same od sebe, temveč moramo zbrati dovolj poguma, volje in moči, da jim pri tem pomagamo.

Naj zaključim z besedami Martina Luthra Kinga ml., ki so bile del pridige v Atlanti leta 1967. Z njimi nas vse opominja, da v življenju ne smemo biti le opazovalci, ampak glavni igralci, še posebej, kadar vidimo, da se nekje godi krivica.

Danes zjutraj vam pravim, da če niste nikoli našli ničesar, kar bi vam bilo tako drago in dragoceno, da bi za to umrli, potem niste sposobni živeti. Lahko ste stari osemtrideset let, kot sem po naključju star jaz, in nekega dne se pred vami pojavi velika priložnost in vas poziva, da se zavzamete za neko veliko načelo, neko veliko vprašanje, neko veliko prizadevanje. In vi tega nočete storiti, ker vas je strah. Nočete storiti tega, ker bi radi živeli dlje. Bojite se, da boste izgubili službo, ali pa se bojite, da vas bodo kritizirali ali da ne boste več priljubljeni, ali pa se bojite, da vas bo kdo zabodel ali streljal na vas ali bombardiral vaš dom. Tako torej, nočete zavzeti stališča. No, lahko živite še naprej, dokler ne boste stari devetdeset let, toda pri osemtridesetih ste prav tako mrtvi, kot bi bili pri devetdesetih. In prenehanje dihanja v vašem življenju je zgolj zapoznala razglasitev zgodnejše smrti duha. (King 2008, 388)

6 LITERATURA

1. Antič, Igor, ur. 2009. *Znameniti govori*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
2. Aristotel. 2011. *Retorika*. Ljubljana: Šola retorike.
3. Biesecker, Barbara A. 1989. Rethinking the Rhetorical Situation from Within the Thematic of Différance. *Philosophy and Rhetoric* 22 (2): 110–132. Dostopno prek: cdh.sc.edu/~hawkb/readings/biesecker.pdf (21. februar 2014).
4. Bitzer, Lloyd F. 1968. The Rhetorical Situation. *Philosophy & Rhetoric* 1 (1): 1–14.
5. Bormann, Ernest G. 1972. Fantasy and Rhetorical Vision: The Rhetorical Criticism of Social Reality. *Quarterly Journal of Speech* (58): 396–407.
6. --- 1982a. Fantasy and Rhetorical Vision: Ten Years Later. *Quarterly Journal of Speech* (68): 288–305.
7. --- 1982b. The Symbolic Convergence Theory of Communication: Applications and Implications for Teachers and Consultants. *Journal of Applied Communication Research*. 10. (1): 50–61.
8. Burkholder, Thomas R. in David Henry. 2009. Criticism of Metaphor. V *Rhetorical Criticism. Perspectives in Action*, ur. Jim A. Kuypers, 97–115. Lanham: Lexington Books.
9. Cline, Andrew R. 2006. *A Rhetoric Primer*. Dostopno prek: rhetorica.net (2. marec 2015).

10. Condit, Celeste Michelle. 1985. The Functions of Epideictic: The Boston Massacre Orations as Exemplar. *Communication Quarterly* 33 (4): 284–299.
11. Cone, James H. 1991. *Martin & Malcolm & America: A Dream or a Nightmare*. New York: Orbis Books, Maryknoll.
12. Corbett, Edward P.J. 1990. *Classical Rhetoric for the Modern Student*. Oxford: Oxford University Press.
13. Crowley, Sharon in Debra Hawhee. 2004. *Ancient Rhetorics for Contemporary Students*. 3rd ed. New York: Pearson/Longman.
14. Dellaverson, Carlo in Elizabeth Chuck. 2013. *Obama on 50th anniversary of 'dream' speech: King's 'words belong to the ages'*. Dostopno prek: www.nbcnews.com (9. julij 2015).
15. Fahnestock, Jeanne. 2011. *Rhetorical Style: The Uses of Language in Persuasion*. New York: Oxford University Press.
16. Fairclough, Adam. 2003. *Better Day Coming: Civil Rights in America in the 20th Century*. Dostopno prek: www.bbc.co.uk (29. maj 2015).
17. Farrell, Kathleen in Marilyn L. Young. 2009. The Rhetorical Situation. V *Rhetorical Criticism. Perspectives in Action*, ur. Jim A. Kuypers, 33–37. Lanham: Lexington Books.
18. Hansen, Drew D. 2003. *The Dream: Martin Luther King, Jr., and the Speech that Inspired the Nation*. New York: HarperCollins e-books.
19. Heath, Terrance. 2013. *The State of Black America*. Dostopno prek: <http://ourfuture.org/20130410/the-state-of-black-america-progress-made-but-far-to-go> (14. maj 2015).

20. Herrick, James A. 2000. *The History and Theory of Rhetoric: An Introduction*. Boston: Allyn & Bacon, Inc.
21. Hriberšek, Matej. 2001. *Lisija, Izokrat, Demosten, Ciceron, Evmenij: antologija antičnega govorništva*. Ljubljana: Študentska založba.
22. Jamieson, Kathleen Hall in Jennifer Stromer-Galley. 2006. Hybrid genres. V *Encyclopedia of Rhetoric*, ur. Thomas O. Sloane, 376–378. Oxford: Oxford University Press.
23. Jasinski, James. 2001. *Sourcebook on Rhetoric: Key Concepts in Contemporary Rhetorical Studies*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
24. Kakutani, Michiko. 2015. *Obama's Eulogy, Which Found Its Place in History*. Dostopno prek: www.nytimes.com (8. julij 2015).
25. Kennedy, George A. 2001. *Klasična retorika ter njena krščanska in posvetna tradicija od Antike do sodobnosti*. Ljubljana: Založba ZRC.
26. King, Martin Luther ml.. 1963. *I Have a Dream*. Dostopno prek: <http://www.americanrhetoric.com/speeches/mlkihavedream.htm> (januar 2014).
27. --- 2008. *Avtobiografija*. Ljubljana: Sanje.
28. Kmecl, Matjaž. 1996. *Mala literarna teorija*. Ljubljana: Mihelač in Nešović.
29. Kuypers, Jim A. 2009. *Rhetorical Criticism. Perspectives in Action*. Lanham: Lexington Books.
30. Lanham, Richard A. 1991. *A Handlist of Rhetorical Terms*. Berkeley: University of California Press.

31. Leff, Michael C. in Fred J. Kauffeld. 1986. *Texts in Context: Critical Dialogues on Significant Episodes in American Political Rhetoric*. Davis, CA: Hermagoras Press.
32. Lindsey, Howard O. 1994. *A History of Black America*. New Jersey: Chartwell Books, Inc.
33. Littlejohn, Stephen W. in Karen A. Foss. 2010. *Theories of Human Communication. Symbolic-Convergence Theory*. Waveland Press.
34. Martin, Phillip. 2006. *Martin Luther King and the Preaching Tradition*. Dostopno prek: www.npr.org (8. junij 2015).
35. Miller, Keith D. 2012. *Martin Luther King's Biblical Epic: His Final, Great Speech*. Jackson: University Press of Mississippi.
36. Mirkinson, Jack. 2013. *What The Media Got Wrong (And Right) In Its March On Washington Coverage*. Dostopno prek: www.huffingtonpost.com (9. julij 2015).
37. Quinn, Arthur. 1982. *Figures of Speech: 60 ways to turn a phrase*. Salt Lake City: G. M. Smith.
38. Sauer, Geoff. 2004. *On the Genres of Rhetoric*. Dostopno prek: <http://rhetoric.eserver.org/categories/history/classical/genres-of-rhetoric.html> (14. junij 2015).
39. Shields, Donald C. in C. Thomas Preston Jr. 1985. Fantasy Theme Analysis in Competitive Rhetorical Criticism. *National Forensic Journal* 3 (2): 102–115.
40. Sloane, O. Thomas, ed. 2006. *Oxford Encyclopedia of Rhetoric*. Oxford: Oxford University Press.

41. Smolej, Tone in Matej Hriberšek. 2006. *Retorične figure*. Ljubljana: DZS.
42. St. Antoine, Thomas J., Matthew T. Althouse in Moya A. Ball. Fantasy-Theme Criticism. V *Rhetorical Criticism. Perspectives in Action*, ur. Jim A. Kuypers, 205–230. Lanham: Lexington Books.
43. Škerlep, Andrej. 2001. Retorične razsežnosti institucionalnega diskurza. *Teorija in praksa* 38 (4): 543–559.
44. --- 2009. Retorika sprave v postkomunistični Sloveniji: Analiza govora predsednik Kučana v Kočevskem Rogu julija 1990**. *Teorija in praksa* 46 (6): 839–856.
45. --- (1998/1999). *Zapiski pri predmetu Retorika*. Ljubljana: interno gradivo.
46. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (januar–maj 2015).
47. Sundquist, Eric J. 2009. *King's Dream*. New Haven: Yale University Press.
48. Thomas, William G., III. 2004. *Television News and the Civil Rights Struggle: The Views in Virginia and Mississippi*. Dostopno prek: www.southernspaces.org (9. julij 2015).
49. Toye, Richard. 2013. *Rhetoric: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
50. Vail, Mark. *The "Integrative" Rhetoric of Martin Luther King Jr.'s "I Have a Dream" Speech*. Dostopno prek: <http://domattica.wordpress.com/the-integrative-rhetoric-of-martin-luther-king-jrs-i-have-a-dream-speech/> (12. maj 2015).

51. Vatz, E. Richard. 1972. The Myth of the Rhetorical Situation. *Philosophy and Rhetoric* (6): 154-161. Dostopno prek: <http://www.public.iastate.edu/~drrussel/www548/vatz.pdf> (21. februar 2015).
52. Woodruff, Mandi. 2013. The Income Gap Between Blacks And Whites Has Only Gotten Worse Since The 1960s. *Business Insider*. Dostopno prek: <http://www.businessinsider.com/the-income-gap-between-blacks-and-whites-2013-8> (24. maj 2015).
53. Younge, Gary. 2013. *Martin Luther King: the story behind his 'I have a dream' speech*. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2013/aug/09/martin-luther-king-dream-speech-history> (25. april 2015).
54. Zinn, Howard. 2005. *A People's History of the United States*. Harper Perrenial Modern Classics. New York: HarperCollins Publishers.

PRILOGI

PRILOGA A: Dobesedni zapis govora, ki je objavljen na spletni strani z naslovom <http://www.americanrhetoric.com/speeches/mlkihadream.htm>

I am happy to join with you today in what will go down in history as the greatest demonstration for freedom in the history of our nation.

Five score years ago, a great American, in whose symbolic shadow we stand today, signed the Emancipation Proclamation. This momentous decree came as a great beacon light of hope to millions of Negro slaves who had been seared in the flames of withering injustice. It came as a joyous daybreak to end the long night of their captivity.

But one hundred years later, the Negro still is not free. One hundred years later, the life of the Negro is still sadly crippled by the manacles of segregation and the chains of discrimination. One hundred years later, the Negro lives on a lonely island of poverty in the midst of a vast ocean of material prosperity. One hundred years later, the Negro is still languished in the corners of American society and finds himself an exile in his own land. And so we've come here today to dramatize a shameful condition.

In a sense we've come to our nation's capital to cash a check. When the architects of our republic wrote the magnificent words of the Constitution and the Declaration of Independence, they were signing a promissory note to which every American was to fall heir. This note was a promise that all men, yes, black men as well as white men, would be guaranteed the "unalienable Rights" of "Life, Liberty and the pursuit of Happiness." It is obvious today that America has defaulted on this promissory note, insofar as her citizens of color are concerned. Instead of honoring this sacred obligation, America has given the Negro people a bad check, a check which has come back marked "insufficient funds."

But we refuse to believe that the bank of justice is bankrupt. We refuse to believe that there are insufficient funds in the great vaults of opportunity of this nation. And so, we've come to cash this check, a check that will give us upon demand the riches of freedom and the security of justice.

We have also come to this hallowed spot to remind America of the fierce urgency of Now. This is no time to engage in the luxury of cooling off or to take the tranquilizing drug of gradualism. Now is the time to make real the promises of democracy. Now is the time to rise from the dark and desolate valley of segregation to the sunlit path of racial justice. Now is the time to lift our nation from the quicksands of racial injustice to the solid rock of brotherhood. Now is the time to make justice a reality for all of God's children.

It would be fatal for the nation to overlook the urgency of the moment. This sweltering summer of the Negro's legitimate discontent will not pass until there is an invigorating autumn of freedom and equality. Nineteen sixty-three is not an end, but a beginning. And those who hope that the Negro needed to blow off

steam and will now be content will have a rude awakening if the nation returns to business as usual. And there will be neither rest nor tranquility in America until the Negro is granted his citizenship rights. The whirlwinds of revolt will continue to shake the foundations of our nation until the bright day of justice emerges.

But there is something that I must say to my people, who stand on the warm threshold which leads into the palace of justice: In the process of gaining our rightful place, we must not be guilty of wrongful deeds. Let us not seek to satisfy our thirst for freedom by drinking from the cup of bitterness and hatred. We must forever conduct our struggle on the high plane of dignity and discipline. We must not allow our creative protest to degenerate into physical violence. Again and again, we must rise to the majestic heights of meeting physical force with soul force.

The marvelous new militancy which has engulfed the Negro community must not lead us to a distrust of all white people, for many of our white brothers, as evidenced by their presence here today, have come to realize that their destiny is tied up with our destiny. And they have come to realize that their freedom is inextricably bound to our freedom.

We cannot walk alone.

And as we walk, we must make the pledge that we shall always march ahead.

We cannot turn back.

There are those who are asking the devotees of civil rights, "When will you be satisfied?" We can never be satisfied as long as the Negro is the victim of the unspeakable horrors of police brutality. We can never be satisfied as long as our bodies, heavy with the fatigue of travel, cannot gain lodging in the motels of the highways and the hotels of the cities. We cannot be satisfied as long as the negro's basic mobility is from a smaller ghetto to a larger one. We can never be satisfied as long as our children are stripped of their self-hood and robbed of their dignity: "For Whites Only." We cannot be satisfied as long as a Negro in Mississippi cannot vote and a Negro in New York believes he has nothing for which to vote. No, no, we are not satisfied, and we will not be satisfied until "justice rolls down like waters, and righteousness like a mighty stream."¹

I am not unmindful that some of you have come here out of great trials and tribulations. Some of you have come fresh from narrow jail cells. And some of you have come from areas where your quest -- quest for freedom left you battered by the storms of persecution and staggered by the winds of police brutality. You have been the veterans of creative suffering. Continue to work with the faith that unearned suffering is redemptive. Go back to Mississippi, go back to Alabama, go back to South Carolina, go back to Georgia, go back to Louisiana, go back to the slums and ghettos of our northern cities, knowing that somehow this situation can and will be changed.

Let us not wallow in the valley of despair, I say to you today, my friends.

And so even though we face the difficulties of today and tomorrow, I still have a dream. It is a dream deeply rooted in the American dream.

I have a dream that one day this nation will rise up and live out the true meaning of its creed: "We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal."

I have a dream that one day on the red hills of Georgia, the sons of former slaves and the sons of former slave owners will be able to sit down together at the table of brotherhood.

I have a dream that one day even the state of Mississippi, a state sweltering with the heat of injustice, sweltering with the heat of oppression, will be transformed into an oasis of freedom and justice.

I have a dream that my four little children will one day live in a nation where they will not be judged by the color of their skin but by the content of their character.

I have a dream today!

I have a dream that one day, down in Alabama, with its vicious racists, with its governor having his lips dripping with the words of "interposition" and "nullification" -- one day right there in Alabama little black boys and black girls will be able to join hands with little white boys and white girls as sisters and brothers.

I have a dream today!

I have a dream that one day every valley shall be exalted, and every hill and mountain shall be made low, the rough places will be made plain, and the crooked places will be made straight; "and the glory of the Lord shall be revealed and all flesh shall see it together."²

This is our hope, and this is the faith that I go back to the South with.

With this faith, we will be able to hew out of the mountain of despair a stone of hope. With this faith, we will be able to transform the jangling discords of our nation into a beautiful symphony of brotherhood. With this faith, we will be able to work together, to pray together, to struggle together, to go to jail together, to stand up for freedom together, knowing that we will be free one day.

And this will be the day -- this will be the day when all of God's children will be able to sing with new meaning:

My country 'tis of thee, sweet land of liberty, of thee I sing.

Land where my fathers died, land of the Pilgrim's pride,

From every mountainside, let freedom ring!

And if America is to be a great nation, this must become true.

And so let freedom ring from the prodigious hilltops of New Hampshire.

Let freedom ring from the mighty mountains of New York.

Let freedom ring from the heightening Alleghenies of Pennsylvania.

Let freedom ring from the snow-capped Rockies of Colorado.

Let freedom ring from the curvaceous slopes of California.

But not only that:

Let freedom ring from Stone Mountain of Georgia.

Let freedom ring from Lookout Mountain of Tennessee.

Let freedom ring from every hill and molehill of Mississippi.

From every mountainside, let freedom ring.

And when this happens, and when we allow freedom ring, when we let it ring from every village and every hamlet, from every state and every city, we will be able to speed up that day when all of God's children, black men and white men, Jews and Gentiles, Protestants and Catholics, will be able to join hands and sing in the words of the old Negro spiritual:

Free at last! Free at last!

Thank God Almighty, we are free at last!³

PRILOGA B: Prevod govora, vzet iz knjige *Znameniti govori* ter z dodanimi mojimi lastnimi prevodi povedi, ki so bile v knjigi izpuščene, pa so vseeno pomembne za sam govor, pa tudi za retorično analizo le-tega

»Sanjam«

Washington, 28. avgust 1963

Vesel sem, da se vam danes lahko pridružim na največji demonstraciji za svobodo, ki se bo zapisala v zgodovino našega naroda.

Pred stotimi letimi je veliki Američan, v čigar simbolični senci stojimo, podpisal razglas o osvoboditvi sužnjev. Ta pomembna odredba je bila za milijone črnskih sužnjev, ki so jih ožgali plameni uničujoče krivice kot velik svetilnik. Zasvetil je kot radostna zora, ki je končala dolgo noč ujetništva.

Toda sto let pozneje moramo priznati tragično dejstvo, da črnci še vedno ni svoboden. Sto let pozneje življenje črnca še vedno hromijo okovi rasnega razlikovanja in verige diskriminacije. Sto let pozneje črnci biva na samotnem otoku revščine sredi prostranega oceana gmotne blaginje. Sto let pozneje črnci še vedno kot izgnanec v svoji lastni deželi životari v odmaknjenih delih ameriške družbe. Tako smo danes prišli sem, da bi dramatično opozorili na te grozljive razmere.

Na neki način smo v prestolnico našega naroda prišli zato, da bi unovčili ček. Ko so graditelji naše republike zapisali veličastne besede ustave in deklaracije o neodvisnosti, so podpisali zadolžnico, ki naj bi jo nasledil vsak Američan. Ta zadolžnica je bila obljuba, da bodo vsem ljudem zagotovljene neodtujljive pravice do življenja, svobode in do prizadevanja za srečo.

Danes je jasno, da Amerika glede temnopoltih prebivalcev te zadolžnice ni upoštevala. Namesto da bi izpolnila to sveto obveznost, je črnskim prebivalcem izdala neveljaven ček, ki jim je bil vrnjen z oznako »premalo sredstev«. Toda ne želimo verjeti, da je banka pravice bankrotirala. Ne želimo verjeti, da je v velikih sefih priložnosti tega naroda premalo sredstev. Prišli smo zato, da bi unovčili ta ček – ček, ki nam bo na našo zahtevo dal bogastvo svobode in varnost pravice. Na to posvečeno mesto smo prišli tudi zato, da bi Ameriko spomnili na silno nujnost tega trenutka.

Sedaj ni čas, da bi si privoščili ohladitev ali vzeli pomirjujočo drogo postopnosti. Sedaj je čas, da uresničimo obljube po demokraciji. Sedaj je čas, da se dvignemo iz temne in puste doline rasnega razlikovanja na s soncem obsijano pot rasne pravičnosti. Sedaj je čas, da se naš narod povzpne iz živega peska rasne nepravilnosti na trdno skalo bratstva. Sedaj je čas, da postane pravica stvarnost za vse božje otroke.

Bilo bi usodno, če bi naše ljudstvo prezrlo nujnost tega trenutka in podcenilo odločenost črnca. To soparno poletno ozračje vse do prihoda poživljajoče jeseni svobode in enakopravnosti ne bo pregnalo njegovega upravičenega nezadovoljstva. Leto 1963 ni konec, temveč začetek. Tisti, ki upajo, da je moral

črncem zgolj izpustiti nekaj pare, potem pa bo zadovoljen, bodo doživeli neprijetno presenečenje, če se bodo ljudje vrnili nazaj k vsakdanjim pravilom. Dokler črncem ne bo dobil državljskih pravic, v Ameriki ne bo ne miru ne spokojnosti. Vihra upora bo še naprej pretresala temelje našega ljudstva, vse dokler ne bo napočil svetel dan pravice.

Toda nekaj moram povedati svojim ljudem, ki stojijo na toplem pragu, ki vodi v palačo pravice. V postopku pridobivanja položaja, ki nam pripada, ne smemo zagrešiti neprimernih dejanj. Ne poskušajmo potešiti svoje žeje po svobodi s pitjem iz čaše zagrenjenosti in sovraštva.

Naš boj moramo vedno bojevati na visoki ravni dostojanstva in discipline; naš ustvarjalni protest se ne sme sprevreči v fizično nasilje. Znova in znova se moramo dvigniti v veličastne višave, kjer se fizična sila sreča s silo duha. Sijajna nova bojevitost, ki je preplavila črnsko skupnost, nas ne sme privedi do tega, da bi izgubili zaupanje v vse belce, saj so številni naši beli bratje, kakor je jasno tudi iz njihove današnje navzočnosti tukaj, spoznali, da je njihova usoda povezana z našo in da je njihova svoboda neločljivo povezana z našo. Ne moremo hoditi sami.

In ko hodimo, se moramo zaobljubiti, da bomo korakali naprej. Ne moremo se obrniti in se vrniti. Nekateri namreč privržence državljskih pravic sprašujejo: »Kdaj boste zadovoljni?« Ne moremo biti zadovoljni, dokler naša telesa, težka od utrujenosti zaradi poti, ne morejo dobiti postelje v motelih ob avtocestah in v hotelih v mestih. Ne moremo biti zadovoljni, dokler je vsa mobilnost črnca zgolj selitev iz manjšega geta v večjega. Ne moremo biti zadovoljni, dokler sta našim otrokom odvzeta identiteta in dostojanstvo z napisi: »Samo za belce«. Ne bomo zadovoljni vse dotlej, dokler črncem v Misisipiju ne bo mogel voliti in dokler bo črncem v New Yorku menil, da ni ničesar, za kar bi volil. Ne, ne, nismo zadovoljni in tudi ne bomo, dokler ne bo pravica pritekla kot vodovje, poštenost pa kot mogočen vodni tok.

Dobro se zavedam, da ste nekateri doživeli hude preizkušnje in veliko bridkosti, preden ste prišli sem. Nekateri ste nedavno prišli iz tesnih celic. Nekateri ste prišli z območij, na katerih so zaradi vašega iskanja svobode nad vami besnele nevihte preganjanja in ste se opotekali pod viharji policijskega nasilja. Ste veterani ustvarjalnega trpljenja. Nadaljujte svoje delo v veri, da je nezasluženo trpljenje odrešilno.

Vrnite se v Mississippi, vrnite se v Alabama, vrnite se v Južno Karolino, vrnite se v Georgio, vrnite se v Louisiano, vrnite se v revne četrti in gete naših severnih mest, z vedenjem, da se ta položaj lahko spremeni in se tudi bo spremenil.

Danes vam pravim, prijatelji moji, ne predajmo se v dolini obupa. Ne ozirajte se na trenutne težave in tegobe, še vedno sanjam. Te sanje so ukoreninjene globoko v ameriškem snu.

Sanjam, da se bo ta narod nekega dne dvignil in v pravem pomenu zaživel svojo veroizpoved: »Te resnice imamo za samoumevne: da so vsi ljudje ustvarjeni enaki.«

Sanjam, da bodo nekega dne na rdečih hribih Georgie sinovi nekdanjih sužnjev in sinovi nekdanjih sužnjelastnikov lahko skupaj sedli za mizo bratstva.

Sanjam, da se bo nekega dne celo zvezna država Mississippi, puščavska mrtva dežela, v kateri žge vročina nepravice in zatiranja, spremenila v oazo svobode in pravice.

Sanjam, da bodo moji štirje otroci nekega dne živeli sredi ljudstva, ki jih ne bo sodilo po barvi kože, temveč po njihovem značaju.

Danes sanjam.

Sanjam, da bo nekega dne celo Alabama s svojimi brutalnimi rasisti in z guvernerjem, s čigar ustnic curljajo besede kot so »vmešavanje« in »razveljavitev«, postala kraj, kjer bodo lahko mali črni dečki in črne deklice podali roke belim dečkom in belim deklicam kot sestre in bratje.

Danes sanjam.

Sanjam, da bo nekega dne vsaka dolina dvignjena, vsak hrib in grič pa znižan, da bodo grebeni ravnina, da bo ravno, kar je vijugasto, in »razodelo se bo Gospodovo veličastvo in videlo ga bo hkrati vse človeštvo«.

To je naše upanje. To je vera, s katero se vračam na jug. S to vero bomo iz naše gore obupa lahko izklesali kamen upanja. S to vero bomo rezka nesoglasja našega naroda preoblikovali v lepo simfonijo bratstva. S to vero bomo lahko skupaj delali, molili, se bojevali, šli v ječo, se skupaj dvignili za svobodo, pri tem pa bomo vedeli, da bomo nekega dne svobodni.

To bo dan, ko bodo vsi božji otroci lahko dali nov pomen napevu:

»Moja dežela, o tebi, dragi deželi svobode, o tebi pojem. Dežela, v kateri so umrli moji očetje, dežela romarskega ponosa, z vsakega pobočja naj zadoni svoboda.«

In če naj Amerika postane veliko ljudstvo, se to mora uresničiti.

Zato naj zadoni svoboda s čudežnih vrhov hribov New Hampshira.

Naj zadoni svoboda z mogočnih gora New Yorka.

Naj zadoni svoboda z gorovja Allegheny, ki se dviga v Pensilvaniji.

Naj svoboda zadoni z zasneženih vrhov Skalnega gorovja v Koloradu.

Naj svoboda zadoni z zaobljenih pobočij Kalifornije.

Pa ne zgolj to:

Naj svoboda zadoni iz mesta Stone Mountain v zvezni državi Georgia.

Naj svoboda zadoni iz mesta Lookout Mountain v zvezni državi Tennessee.

Naj svoboda zadoni z vsakega hriba in vsake krtine v zvezni državi Mississippi.

Z vsake gore, naj svoboda zadoni.

Ko bomo pustili svobodi, da zadoni, da zadoni iz vsake vasi in vsakega zaselka, iz vsake zvezne države in vsakega mesta, bomo lahko pospešili prihod tistega dne, ko se bodo vsi božji otroci, črni in beli, Judi in Nejudi, protestanti in katoliki, lahko prijeli za roke in zapeli besedilo tiste stare črnske duhovne pesmi:

»Končno svobodni! Končno svobodni!

Hvala vseмогоčnemu Bogu, končno smo svobodni!«